

יד
מהרי"ע

שערי יצחק

השיעור השבועי

מפי מרן הגאון
הרב יצחק רצאבי שליט"א
פוסק עדת תימן

השיעור נמסר
במוצאי שבת-קודש

שופטים
אלול התשפ"ד בשל"ה
בבית המדרש פעולת צדיק
בני ברק

לק"י

נושאי השיעור:

ביאור דברי מהרי"ץ זיע"א בעניין י"ב הסליחות [ב'אשמורות'] שהן על סדר אלפ"א בית"א, ומה שכתב כי רשם זאת 'לאהבת המעיין'.

בעניין חשיבות אמירת י"ג מדות, והצורך להידמות למדותיו של הקב"ה.

המשך בעניין חשיבות אמירת פיטום הקטורת, ביאור לשון הזוה"ק 'מלה דא גזירה קיימא', האם הכוונה ל'ברית כרותה' כמו י"ג מדות. והניקוד הנכון במלה 'קיימא'.

מקור מפורש לכך שזאת 'ברית כרותה'.

המשך בעניין הסגולה בכתובת פיטום הקטורת ע"ג קלף, והכוונות שצריך לכוון באמירתה.

המשך בעניין הסיומים בדבר טוב, בהפטריות חזון, איכה היתה, שובה. ותשובות לטענות כנגד זאת.

בירור הדרך והשיטה ביישוב דברי מהרי"ץ כאשר דבריו תמוהים, 'אהבה מקלקלת את השורה'.

השלמה בעניין השר של ישמעאל, אשר מקטרג על ישראל מפני הצניעות.

בירור כי אין סתירה בין מאמר הזוה"ק לבין מדרשי חז"ל, בעניין מה אמר הקב"ה כאשר הציע לשר של ישמעאל לקבל את התורה, האם 'לא תגנוב' או 'לא תנאף'.

תשובות לג' שאלות. א' בעניין אורך המכנסים בתפילה, ב' בעניין ציבור שהפסיקו להגיע

להתפלל בביהכ"נ מאז תקופת הקורונה, ג' בעניין אמירת קדיש ע"י כמה אבלים ביחד.

כל הזכויות שמורות למרן שליט"א

השיעור יוצא לאור ע"י מוסדות יד מהרי"ץ – בני ברק

טלפקס: 03-5358404. נייד: 050-4140741

דוא"ל: y5358404@gmail.com

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:

קול יהודי תימן – 072-33-23-642 שלוחה 6

מספר השיעור בקו "קול יהודי תימן" ובחבורות "שערי יצחק" – 755

לשמיעת השיעור במערכת קול הלשון – 03-6171031

ניתן להקדיש כל שיעור להצלחה ולרפואה, או לעילוי נשמת.

השם יוזכר בל"ג בתחילת השיעור מפי מרן הגאון שליט"א,

וכן באמירת "מי שבירך" בסוף השיעור.

פרטים בטלפון: 050-4140741.

והתורמים והמסייעים להפצת התורה ולזיכוי הרבים, ימלא המקום ברוך הוא

כל משאלות ליבם וליבכם וליבנו לטובה ולברכה, אבי"ר.

בשם רחמן.

השיעור מוקדש ע"י רבי אורן בן מיכה הי"ו, מארצות הברית. לעילוי נשמת אביו רבי מיכה בן אליהו ז"ל, תנצב"ה. שבערב שבת קודש חל יום היאר-צייט. רבי אורן ב"ה הולך בעקבות אביו בעשיית חסד בגופו ובממונו, בעבור שהתנדב למוסדות יד מהרי"ץ. ירבו כמותו בישראל.

כמו כן השיעור מוקדש ע"י רבי חיים בן איתן הי"ו מארצות הברית, להצלחת נ"ב בתפקידה החדש של מנהלת בית יעקב "מקור חיים". כך כתוב כאן, אבל אני רואה ומבין כי זהו ידידנו הרה"ג חיים לוי הי"ו, כנראה הוא לא רוצה לעשות 'פרסומי ניסא', אבל כל הסימנים מעידים. ולהצלחת בניו ובנותיו בשנת הלימודים החדשה, בעבור שהתנדב למוסדות נתיבות מהרי"ץ. כן ירבה וכן יפרוץ, וירבו כמותו בישראל.

וכן השיעור מוקדש לעילוי נשמת מרתא סעדה בת יוסף סעיד ע"ה, נתרם למוסדות פעולת צדיק ע"י בנה ידידנו הרב בועז דחבש הי"ו. ב"ה הוא עושה חיל בעיר פתח תקוה, ירבו כמותו בישראל. המקום ברוך הוא ירצה נדבתם, ויברך מעשה ידיהם, ומכל צרה ונוק יצילם, וישלח ברכה רווחה והצלחה בכל מעשי ידיהם, וימלא כל משאלות ליבם וליבכם וליבנו לטובה ולברכה, אכ"י.

ביאור דברי מהרי"ץ זיע"א בעניין י"ב הסליחות [ב'אשמורות] שהן על סדר אלפ"א בית"א, ומה שכתב כי רשם זאת לאהבת המעיין.

בהקדמת מהרי"ץ זיע"א לאשמורות דחודש אלול, מובא בזה"ל, באו בסליחות, מספר שתיים עשרה אותיות באלפא ביתא. לכן צריך שלא יגרע מהם חס ושלוש. כי הם במספר שנים עשר אורות עליונים. ועל ידי אמירתן פ"ה למטה, יעורר למעלה אותן האורות, והם יהיו בעוזריו.

ישנן י"ב סליחות, שהן על סדר אל"ף בי"ת. בפועל, ישנן עוד סליחות, שהן גם כן בסדר זה, כגון אליך י"י אקרא, אראלי מרומים. אבל עכ"פ העיקריות, כולן באלפ"א בית"א. ישנן שחלק מהן על סדר א"ב, או לפי סדרים אחרים, זה לא שקובע הא"ב, אבל י"ב הסליחות הללו כולם בא"ב, והיתר ישנן כך וישנן אחרת, ויש כאלה שאין בהן סדר מסויים.

כבר דיברנו וכתבנו בס"ד באריכות בעניין זה, אודות י"ב אורות עליונים, בשיעור שופטים התשע"ד בשכ"ה, ובקובץ דברי חפץ [גליון כ"א, מדף כ"ט], שהם י"ב פרצופי האצילות וכו' ופרטים נוספים הלכה למעשה.

מהרי"ץ עורר אותנו כאן, לדבר חידוש. כי ע"י אמירת י"ב הסליחות הללו, יעורר למעלה את אותן האורות, והם יהיו בעוזריו. תוספת זה, לא מצאתי במקורו שהוא בחמ"י פרק רביעי, ובמשנת חסידים מסכת הסליחות, ש"מ כי תורה זו דיליה היא.

ישנם אנשים החושבים, בשביל מה לנו לקום לאשמורות-סליחות? הם מעדיפים ללמוד, להרבות בלימוד תורה. אבל צריכים לדעת, א' ככה שוכחים

את הקב"ה. אדם שלומד תורה בודאי שזהו דבר חשוב, אבל חשוב העניין שלימוד התורה יהיה בקדושה ובטהרה, בבחינת 'אשרי מי שעמלו בתורה, ועושה נחת רוח ליוצרו'. ב' חוץ מזה, ע"י הסליחות תהיה לו סייעתא דשמיא, הדבר יעזור לו גם בלימוד, כי לימוד התורה שלו יהיה יותר טוב. והם - האורות העליונים - יהיו בעוזריו.

מספרים על החזו"א, כי מישהו בא ואמר לו דבר חידוש, משהו שהוא זכה לחדש בלימודו. הוא היה כ"כ שמח, ואמר לחזו"א, כבוד הרב, עבדתי שלוש שעות על העניין הזה. ענה לו החזו"א, זהו בגלל שאינך נשוי. אתה רווק. אם היית נשוי, היה לוקח לך רק שעה, כי היתה לך יותר סייעתא דשמיא.

ה"ה בנ"ד. כאשר לימוד תורה מתוך יראת שמים, וקרבת ה'. ע"ד שנאמר [תהלים ע"ג, כ"ח] וְאֲנִי קָרַבְתִּי אֱלֹהִים לִי טוֹב.

על הדבר הראשון, כתב מהרי"ץ בעץ חיים [דף קמ"ג ע"א], ועושה נחת רוח ליוצרו, פירוש שהעוסק בה נקי מעון וחטא, שאז המלך משתעשע בו ובתורתו. אבל מי שהוא מלא מסרחון צואת עונותיו, אין תורתו נחת רוח לבוראו. כי כשאדם נקי אז כשעוסק בתורה, שכינה שורה ונעשה כסא ומושב לשכינה. לא כן כשאינו נקי ח"ו, כי אין בו לא מושב ולא כסא, כי החטא יהיה קוץ מכאיב ליושב על הכסא עכ"ל.

*

ממשיך מהרי"ץ [בהקדמה לאשמורות] ואומר, והנה אם קם בעוד לילה לראש אשמורות, יוכל לומר הסליחות הנוספים. הרי ישנם דברים רבים, שבמשך הדורות הוסיפו אותם לאשמורות, דברים חשובים ומעוררים, אבל צריך לדעת מהו הטפל ומהו העיקר.

אמנם אם אין עת לאמרם, שכבר פנה הלילה ליאור באור הבוקר, אזי אין לאמרם, כי בזה יוצרך לקצר מנוסח הי"ב אלפ"א בית"א המחוייב לאמרם. וכן לא ייעשה, לקצר במקום שאמרו להאריך. חלק מן ההוספות, זה עוד לפני והוא רחום וגו', אשרי יושבי ביתך וגו'. צירפו עוד כמה דברים, בדורות האחרונים. כגון ישן אל תירדם וכו', יעירוני רעיוני וכו', ועוד. יש שהקדימו לכך פיוט עורה כבודי וכו' אעירה שחר. הוספות על גבי הוספות. וששה מזמורי תהלים לפני הכל.

והסיבה היא, כפי שהוא כותב בהמשך בזה"ל, ונהגו לומר דברי תוכחות קודם הסליחות, כגון ישן אל תירדם וכו', לעורר בהם לבות בני אדם לתשובה. וכל זה, כשיש שהות לגמור הסליחות. שאם לא כן,

שערי יצחק – השיעור השבועי

תגובת מרן שליט"א: יפה. אבל מה היה חסר למהרי"ץ, בלי לאהבת המעיין? וכי למהרי"ץ היה דיו מיותר, והשתמש בו לכתוב את המלים הללו? מלבד זה בדקתי וכמדומה גם לפי זכרוני, הוא לא נקט סגנון זה בשום מקום נוסף.

עניתי לו – להרב יוחאי צבי – כי לפי דעתי, הדבר הוא הפוך. מהרי"ץ רצה לתת למעיין מתנה, כי אני אוהב אותך. פעמים רבות, מהרי"ץ כותב בספריו בלשון הזאת, כגון 'קורא נעים', 'אתה אחי המעיין'. הוא כביכול מדבר עם הקורא, באופן ישיר.

זהו לאהבת המעיין. דהיינו, לולא זאת, לא הייתי מטריח את עצמי לרשום לך זאת.

יותר נכון, חושבני כי בזמן מהרי"ץ כמעט ולא היו צריכים את זה. הדבר היה שייך רק במקרים נדירים, כגון מי שאיחר וכדו'. בדור שעבר, לא הכירו בכלל את עניין י"ב סליחות העיקריות. לא ידעו מכך בכלל. כי תמיד אמרו את הכל, מהתחלה ועד הסוף. לא השמיטו שום דבר. רבים התחילו ממזמורי התהלים, וישנם כאלה אפי' שהוסיפו פיוטים אחרים, שאינם כתובים בסידורים שלנו. אפילו לפני ישן אל תירדם, ישנם שהוסיפו, וכן בסוף האשמורות, או באמצע. שעתיים-שלוש קמו.

גם אנחנו – עד לא לפני הרבה זמן – היינו קמים בשעה 3:00 לפנות בוקר, והתפילה היתה בשעה 5:00. התחילו אז שחרית. וישנם כאלה שקמו אפילו בשעה 2:00.

אמר לי אחד מזקני הרבנים, כי בארץ תימן, אפילו אם היית אומר להם לציבור לקום כך עוד חודש ימים, הם היו קמים. לא היה להם קשה. אולם בדור שלנו, נשתנו סדרי בראשית. אפילו לקום רק יום אחד, ישנם אנשים שקשה להם.

לכן פירסמנו את העניין הזה, של י"ב סליחות העיקריות, ו'הדחיפה' העיקרית היתה מדברי מהרי"ץ הללו. אבל בשביל מהרי"ץ עצמו בזמנו, הוא לא היה מטריח את עצמו לכתוב זאת, כיון שלא היה נחוץ לכתוב את זה. הדבר היה מיותר. ואם קרה שמישהו יצטרך זאת, הוא היה יכול להפנות אותו לעיין בספר פלוני אלמוני. ברם מכיון שאני – מהרי"ץ – אוהב אותך, את המעיין, ארשום ואציין לך זאת, בכדי שהדבר יהיה מונח לך מול העיניים. בהישג יד.

אבל בדור שלנו, זה נהיה מאד שימושי. בזכות מהרי"ץ. הציל את הדור שלנו, הצלה פורתא. כפי שאמרת לי, בדור שעבר בכלל לא ידעו זאת. לא שמעו.

אין צריך לומר, לא מזמורי התשובה ולא פיוטי התוכחות, והיית רק עסוק – זאת מליצה מלשון הפסוק [דברים כ"ח, כ"ט] וְהֵייתָ אֶךְ עֲשׂוּק וְגִזּוּל – בסדר הסליחות, שבהם עיקר התיקון לעת כזאת.

עכ"פ לפני כן מהרי"ץ כותב כך, והנה לאהבת המעיין, ארשום לך המחוייב כפי סדרן של ראשונים, [ו]עפ"י רבינו האר"י ז"ל. חושבני כי כך צ"ל, זעל פי רבינו האר"י בוא"ו. לא כולם עפ"י האר"י. למשל, הפיוט בעת רצון וכו', מה שמהרי"ץ מזכיר אח"כ, האר"י לא הזכיר זאת. מהרי"ץ עשה כאן שילוב, גם על פי הראשונים, דהיינו חכמי תימן, וגם על פי רבינו האר"י.

התקנה הראשונה באשמורות היתה, י"ב הסליחות הללו.

בתחילה אשרי יושבי ביתך' וקדיש. לך ה' הצדקה – הסליחה לך י"י הצדקה, איננה לפי סדר אל"ף בי"ת, וגם אפילו לא בחשבון הי"ב, אבל בכל זאת היא מעיקרי הסליחות. והראיה, כי גם אצל האשכנזים, וכבר בסדר רב עמרם גאון, זה נמצא תמיד בהתחלת הסליחות – עד השיבנו ה' אליך ונשובה. אל מלך ויעבור. בעת רצון. רחמנא, ארים ימינך ואצמח פורקנך וכו'.

גם הסליחה 'בעת רצון', שאין אותה כיום בשאר העדות, רק אצל התימנים. הדבר הוא מן הקדמונים, אשר קבעו להכניס את זה פה. זאת כעין הקדמה, לסליחה 'רחמנא אידכר לך'.

ויעבור. ב' אנשי אמונה אבדו. ג' תמהנו. ד' אל תעש עמנו כלה. ה' אשמנו בגדנו. ו' אשמנו מכל עם. ז' אלהינו שבשמים. ח' עננו אבינו. ט' רחום וחנון חטאנו לפניך רחם עלינו. י' עשה למען שמך עשה למען אמתך. י"א נפילת פנים, לדוד אליך ה' נפשי אשא. ואם יש פנאי עוד, יאמרו המרנות. ובהכרח צריך לומר פיוט 'אליך י"י נשאתי עיני', שהוא המשלים ל'י"ב אלפ"א בית"א. עיין בספר חמדת ימים, ובספר משנת חסידים.

ידידנו הרב יוחאי צבי הי"ו עורר אותי, הוא שם לב למשהו מיוחד, מה זה שכתב מהרי"ץ, לאהבת המעיין? מה פירוש המלים הללו?

משום מה הוא הבין מזה, כי מהרי"ץ כביכול לא מתייחס לכך כאל דבר רציני. רק לאהבת המעיין, כביכול זהו דבר שמהרי"ץ לא מתחשב בו.

מה אתם אומרים?

תשובה מהקהל: כי נהגו להגיד את כולם.

ברוך ה' אשר שלח את מהרי"ץ לפנינו, להורות לנו דרך סלולה וברורה. בן ירבה וכן יפרוץ.

בעניין חשיבות אמירת י"ג מדות, והצורך להידמות למדותיו של הקב"ה.

ב'סליחות' של יום הכיפורים – בעניין י"ג מדות, אבל זה שייך תמיד – מהרי"ץ מדגיש, כמה חשובה אמירת י"ג מדות. כפי שכתוב בפרקי ר' אליעזר לגבי משה רבינו ע"ה, שהוא צעק בקול רם, י"י י"י אל רחום וחנון. פעמים רבות אנחנו אומרים זאת, ומהרי"ץ כותב על כך בהקדמה שם [דף קכ"ד ע"א] בזה"ל, בעת אמירתו י"ג מדות, צריך להתעורר בכוונה רבה ובכי ואנחה, כי ברית כרותה לי"ג מדות שאינן חוזרות ריקם. והם מפתח גדול, לבקש ולדפוק בסערי הרחמים והסליחות, הן ליחידים הן לרבים. ומה מאד יתאונן, כי לא נדמה ליוצרו.

כאשר אומרים 'רחום וחנון', זה לא רק שאומרים את המדות של הקב"ה, אלא שיש להידבק במדותיו. מה הוא רחום, אף אתה רחום. מה הוא חנון, אף אתה חנון. זהלכת בדרכיו. ע"כ האדם צריך להתאונן, להרגיש צער גדול, שלא נדמה ליוצרו.

ותחת היותו רחום וחנון – במקום שהאדם יהיה רחמני – הפך עליו ב'להות', עוכר שארו אכזרי [עייין בספר משלי י"א, י"ז]. ותחת היותו ארך אפים – במקום שהאדם ינהג בסבלנות ובאריכה – טרף נפשו באפו וב'חרונו'. כועס על כל דבר קטן. וכן כל כיוצא בזה.

ישנם כאלה המסבירים, כי מטעם זה, למרות שכתוב [ר"ה יז:] כי 'ברית כרותה לי"ג מדות שאינן חוזרות ריקם', לצערינו הרבה פעמים לא נענים. והסיבה היא, כיון שכתוב 'יעשו לפני כסדר הזה'. לא העיקר להגיד, אלא צריכים להתנהג במדות האלה. יעשו. תתנהגו כך בפועל.

אם כן, מה עושים?

אומר מהרי"ץ, בכולם יבכה ויתאבל ויתחרט, על מדותיו אשר לא טובות. ויגמור בלבו מכאן ולהבא לעשות מן הבא בידו ממדותיו יתברך, אולי יתרצה לפניו יתברך, ושב ורפא לו. מה שהיה היה, אבל מעכשיו, את העתיד הרי בידך לתקן. העבר אין, העתיד עדיין.

ישנם האומרים, כי גם אם אין לכל אחד את כל המדות האלה, אבל כיון שישנם כאן עשרה אנשים, הם מצטרפים במדותיהם. כי האחד רחום, והשני חנון, והשלישי ארך אפים, והרביעי רב חסד – יש לו גמ"ח. וכן הלאה. הזכות של כולם ביחד מצטרפת, ואז הדבר יכול להועיל.

המשך בעניין חשיבות אמירת פיטום הקטורת, ביאור לשון הוזה"ק מלה דא גזירה קיימא, האם הכוונה ל'ברית כרותה' כמו י"ג מדות. והניקוד הנכון במלה 'קיימא'.

דיברנו בס"ד [בשיעור מוצש"ק מסעי ועקב] בעניין פיטום הקטורת, הבאנו מספר פעמים את מאמר הוזהר הקדוש [פרשת ויקהל דף רי"ח ע"ב] וז"ל, מלה דא גזירה קיימא קמי קב"ה, דכל מן דאסתכל וקרי בכל יומא עובדא דקטורת, ישתיזב מכל מלין בישין ד'חרשין – של מכשפים. או אם נקרא ד'חרשין, יהיו פירושו ב'שפים – דעלמא, ומכל פגעין בישין, מדינא בישא, ומהרהורא בישא וממותנא, ולא יתזק כל ההוא יומא. דלא יכיל סטרא אחרא לשלטאה עליה. ואיצטריך דיתכוון ביה. אלו סגולות גדולות, בקריאת פיטום הקטורת.

לגבי מ"ש הוזה"ק כאן, מלה דא גזירה קיימא, יש להבין, וכי על איזו גזירה המדובר? ראיתי שהמפרשים מסבירים, כי זאת 'ברית כרותה'. כמו שמצינו לגבי י"ג מדות, שישנה ברית כרותה. גזירה קיימא'.

לכאורה, הדבר נכון. אולי לא רק ל'כאורה'. כי כך הוא תרגום הפסוק [שמות ל"ד, י'] הנה אנכי פרת ברית, הוא גזר קים. 'כורת', זה גזר. ו'ברית', זה קים.

אם כן, זהו לא כפי שהם – כגון בזה"ק עם פירוש מתוק מדבש – מנקדים, גזירא קיימא. כי זה לא קיימא, אלא צ"ל קיימא. 'קים', מלשון ברית. משא"כ 'קיימא', שפירושו עומדת.

ברם הרי עדיין לפי הדקדוק, לא מדויק להגיד כך, 'גזירה קיימא', אלא צ"ל 'גזירת קיימא'. אם זאת 'ברית כרותה', צ"ל 'גזירת קיימא'. לא ברור לי, מדוע כתוב כך, בה"א. [חיפשתי גם בחילופי נוסחאות שבזוהר הסולם, שם בפ' פקודי דף קנ"ד, ולא מובאת גירסא אחרת. ואולי בגלל זה לא מתורגם שם ברית כרותה, כמו בשאר ספרים, אלא 'גזירה עומדת'].

מקור מפורש לכך שזאת 'ברית כרותה'.

כמו כן, לגבי עיקר הדבר, אם זאת ברית כרותה, לכאורה היכן הדבר הזה כתוב? הניחא לגבי י"ג מדות, כתוב במפורש בתורה 'הנה אנכי כורת ברית', משא"כ הכא.

אולי אין חובה, שיהיה לכך מקור מפורש באיזה פסוק. כפי שמצינו לגבי הרבה דברים, שכתוב בהם כך, כגון 'ברית כרותה לשפתיים'. שמא אין חובה שיהיה לכך מקור מפורש, אלא הם – חז"ל – אלו אשר מגלים לנו זאת.

שערי יצחק – השיעור השבועי

הקרבנות, ונשמתא מתכוונת בהו. הה"ד ואל הבקר רץ אברהם, וכדין נייחא להו, ולא יכלין לאבאשא ליה.

המשך בעניין הסגולה בכתיבת פיטום הקטורת ע"ג קלף, והכוונות שצריך לכוון באמירתה.

המדובר הוא לגבי 'אמירת' עניין הקטורת. אבל כפי שהבאנו [בשיעורים הקודמים], בעל סדר היום חידש, לדורות שלנו, לכתוב זאת ע"ג קלף ובכתב אשורית, וגם הוא מדגיש את עניין הכוונה. דהיינו, לא סגי לקרוא זאת מתוך הקלף, אלא העיקר לומר זאת בכוונה גדולה.

דיברנו כבר על כך, למה צריך שיהיה כתוב ע"ג קלף, ובכתב אשורית. כי זהו דבר, אשר לא כתוב בשום ספר לפניו. זאת סגולה, לשמירת הנפש. מהרבה הסכנות.

ובספר מעיל צדקה, שכותב כי סגולת הקטורת היא לעניין העשירות, פרנסה טובה, הוא איננו מדבר לגבי הכוונות. הוא כתב בלשון, 'ויקרא בו'. משמע, כי על כך אפילו כשלא מכוונים, זה ג"כ טוב. הסגולה פועלת. אולם אם רוצים בשביל כל הדברים האחרים, צריך שתהיה כוונה גדולה, כפי שהוא – סדר היום – מדגיש. כפי שאמרנו, ישנן כל מיני כוונות. אבל אי אפשר להתעלם, ממה שכתב רבינו האר"י בשיעור הכוונות. ותמצית דבריו, הובאו בפירושו מתוך מדבש על ספר הזוה"ק [פרשת ויקהל דף ר"ח]. הספר מתוק מדבש, כשמו כן הוא. המחבר – הרב דניאל פריש זצ"ל – זכה לעשות פירוש פשוט, על כל חלקי הזוה"ק, מה שלא היה לפניו. הוא העלה פירוש מקיף על הכל, אסף מכל הספרים וסידר בטוב טעם ודעת את הכל. הספר ממש נפלא.

ישנו רק דבר אחד, שהם צריכים לתקנו, וזהו הניקוד, כי יש שהניקוד ממש משובש. למשל במלים שהבאתי קודם, אשתזיב מכל מלין בישין, 'תְּרִשִׁין דעלמא. מה זה 'תְּרִשִׁין? הרי הכוונה אל כשפים, א"כ צ"ל 'תְּרִשִׁין. תרגום המלה [דברים י"ח, י'] מְכַשֵּׁף, תְּרִשִׁין. מְכַשֵּׁף [שמות כ"ב, י"ז], תְּרִשִׁין.

כמו"כ בהרבה מקומות שמובא רפואה, אָסוּתָא, הם כותבים 'אָסוּתָא', שאז פירושו רופאים, לא רפואה.

גם בפרשת פקודי, ראיתי כי את המלה 'רְעוּתָא', בשוא, שפירושה רצון, הם כתבו בצירי 'רְעוּתָא'. הרי זה כמו שלום ורעות. אמנם בהמשך שם ניקדו נכון.

חבל. צריכים להשלים זאת. שהמלאכה תהיה שלימה. עכ"פ המתוק מדבש שם, מביא את דברי האריז"ל בשער הכוונות, מהו הסוד של פיטום הקטורת. ואם

בכל אופן, גם אם אין זאת כוונה הזוהר כאן, כי זאת ברית כרותה, עכ"פ כתוב במקום אחר במפורש, שזאת 'ברית כרותה'. אבל שם יש לדון, האם אכן זאת היא הכוונה. על כל פנים, המלים 'ברית כרותה', כתובות שם במפורש.

במדרש הנעלם [פרשת וירא] כתוב כך, אמר רבי כרוספדאי, האיי מאן דמדכר בפומיה בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, עניינא דקרבניא – דהיינו הקרבנות – ותקרובתא. לכאורה זאת מלה סתומה, 'תקרובת'. עוד מעט נראה.

ויכוין בהו, ברית כרותה הוא – כאן הדבר כתוב במפורש, בלשון הקודש – דאינון מלאכיא דמדכרין חוביה לאבאשא ליה – המלאכים אשר מזכירים את חטאיו, בכדי להרע לו – דלא יכלין למעבד ליה אלמלא טיבו.

בפירוש 'זהר בהיר' שם [בדף ס"ג], מפרש זאת בזה"ל, מי שמזכיר בפיו בבית המדרש עניין הקרבנות, ושאר תקרובת כגון קטורת ולחם הפנים וכו' – הוא מסביר ש'תקרובת' היינו דברים אחרים, כגון קטורת – יש ברית כרותה שהמלאכים שמזכירים חטאתיו למעלה, אינם יכולין לעשות לו שום רע רק טוב.

ומנלן הראיה לזה? האיי פְּרִשְׁתָא יוכה, דכיון דאמר והנה שלשה אנשים נצבים עליו וכו'.

בספר אורייתא דשמואל [פרשת בלק דף תקצ"ו] כתב בזה"ל, ביאור תקרובתא, היה נראה לי – גם הוא כותב כך מעצמו – דהיינו תקרובת הקטורת. אולם ראיתי במתוק מדבש שפירש, ענייני המנחות. ע"כ. ורבינו החפץ חיים פירש בספרו תורה אור [פ"ג], ותקרובתא, היינו כל קרבן וקרבן למה הוא בא, ומעשה העבודה והקרבה ממש בכל קרבן ע"כ וכו'.

וששתי לראות אחר מופלג, כי כבר גדולי רבותינו למדו מדברי הזוהר הללו, או מסברא, שראוי לומר לקרבנות דוקא בבית הכנסת, שזה דומיא דבית המקדש.

שאלה מהקהל: הזוה"ק בעצמו לא מביא ראיה לגבי תקרובתא? קרבנות.

תשובת מרן שליט"א אכן, הוא מביא זאת לאחר מכן, 'שלשה אנשים נצבים עליו'. אולי הם חושבים, שפיטום הקטורת זהו קל וחומר.

בהמשך כתוב, ומאן יוכה, האיי פְּרִשְׁתָא יוכה, דכיון דאמר והנה שלשה אנשים נצבים עליו, מהו עליו, לעיין בדיניה. כיון דחמא נשמתא דצדיקיא כך, מה כתיב וימהר אברהם האהלה וגו', מהו האהלה, בית המדרש. ומהו אומר מהרי שלש סאים, עניין

אנחנו מדברים בעניין הכוונות, ישנה חובה להשלים זאת. מי שרוצה לזכות, בשלימות העניין.

הוא כותב כך, יש י"א סמנים, שהם סוד אורות המתיים את הקליפות, והם הניצוצות הקדושות שנשארו בתוך הקליפות, שלא יכלו להתברר בעת תיקון העולמות. ובאמירת הקטורת, צריך לכון לסלק מתוכם, ולהעלותם למעלה, וישארו הקליפות מתים.

י"א הסמנים, נותנים חיות לקליפות, לכל כוחות הטומאה, והם לא נתבררו. ועל ידי האמירה, מבררים אותם.

כי כוונתו היא, להעלות העולמות על ידי התפילות. לכן אנו אומרים אותו, כדי שלא יתאחזו הקליפות, ויעלו בעליית העולמות וכו'. שלא ינקו הקליפות, מן השפע היורד ונשפע לעולמות.

י"א סמנים אלו, הם עשרה ניצוצי הקדושה, המחיה את הקליפה בסוד אור פנימי.

איננו מבינים במדויק את העניינים, אבל לכל הפחות להריח את הקטורת, לדעת באופן כללי מה הדבר עושה. לדעת את הכיוון. ויהי נועם י"י אלהינו וגו'.

ויש ניצוץ אחד, שהוא בסוד אור מקיף. והתיקון הוא, שיכוין לסלק מתוכם, ועל ידי כן ישארו הקליפות בלי חיות וימותו, ואינם מזיקים עכ"ל.

על ידי אמירת י"א הסמנים הללו, עושים את הפעולה הזאת. לכן זוהי הסגולה, שישנה בזמן המגיפה – הדבר, שאומרים את פיטום הקטורת, בכדי לסלק את כל הקליפות.

*

כמו־כן מי שיעיין בספר משנת חסידים [תפילת העשייה, פרק חמישי, דף ס'. כיון שקרא לספרו בשם 'משנת', חילק אותו כמו המשניות, למסכתות ולפרקים וכו'] יראה כי הוא מפרט באריכות, לגבי כל מלה ומלה בנוסח, מהו הסוד שבכך. אני אומר זאת, רק בתורת ציון בעלמא, בראשי תיבות'.

הוא מתחיל וכותב כך, יאמר פיטום הקטורת בכוונה, שזה יסייענו לחזור בתשובה.

זאת סגולה נוספת. הדבר גם מועיל, לחזרה בתשובה. וימנה אצבעותיו, שלא יטעה בסמנים שלו, שהם אחד עשר, והם העשר ניצוצי קדושה שבתוך הקליפה, ועוד ניצוץ אחד שהוא מקיף שלהם. ויכוין עתה להעלותם ולהעמידם בקדושת העשייה, במה שילבישו עתה חיצוניות מלכות שבה וכו'.

ובהמשך [בפרק ששי משנה ב'] הוא אומר, כי 'אור המקיף' היינו, הלבונה. וז"ל, הצרי, כתר. ומספרו

אלהים, דיודי"ן. והצפורן, יסוד, שלהאיר בו צריך לקשרו עם הכתר וכו'.

ובמשנה ג', והלבונה היא סוד אור המקיף, שמפני שהחלבנה שהיא המלכות ריחה רע, אינו מספיק אור הכתר להאיר בה, אלא צריכה לאור המקיף, לפיכך סומכין אותה לה וכו'. לא מספיק להאיר באור הכתר, צריך אור מקיף.

השם ברוך הוא יאיר עינינו. בכדי להשלים את עניין הכוונות שבאמירת פיטום הקטורת, הייתי מוכרח להביא זאת. כי מה שכתוב בזוה"ק 'ויכוין, כפי שאמרנו, מסתברא כי הם מתכוונים אל הכוונות הנסתרות הללו. ודומיהן.

אבל כמובן, כפי שג"כ אמרנו כבר, צריכים להתחיל מהפשט הפשוט, עד הכוונות הגדולות, ואז ככה הדבר מושלם. אולם, י"י לא ימנע טוב להלכים בתמים [תהלים פ"ד, י"ב]. גם מי שמכוון קצת, יקבל לפחות קצת.

המשך בעניין הסיומים בדבר טוב, בהפטרות חזון, איכה היתה, שובה. ותשובות לטענות כנגד זאת.

אם תאבו ושמעתם, טוב הארץ תאכלו [ישעיהו א', י"ט].

בעניין סיומי ההפטרות בדבר טוב, כפי שדיברנו [בשיעור הקודם] לגבי הפטרת מסעי, שאצלינו היא חזון ישעיהו וגו', נגמרת בפסוק [ישעיהו א', כ'] ואם תמאנו ומריתם, חרב תאכלו וגו' [מין שליט"א אומר זאת ב'כינוי', ואם ימאנו ומרו חרב יאכלו, אנחנו חוזרים אחרי התרגום על הפסוק שלפני כן, אם תאבו וגו'. כמרכן ההפטר הבאה, איכה היתה וגו', שאצלינו זאת הפטרת דברים, מסיימים בפסוק ציון במשפט תיפדה וגו'. ואח"כ הפטרת שובה ישראל וגו', שהיא גם בתשעה באב וגם בעשיית.

ביארנו בס"ד, כי הדבר אינו שייך לכל בלבולי המנהגים, מחמת ספרי הדפוס, אשר נפוצו בדורות האחרונים, ושיבשו הרבה פעמים את המנהגים. כי אצלם, ההפטרות הללו שונות בכלל, אין מה להשוות. אין אצלם הפטרה המסיימת בפסוק, ואם ימאנו וגו', כי אצלם (שחזון היא הפטרה של פרשת דברים, והפטרת מסעי אצלם היא שמעו וגו') הפטרת חזון נגמרת אצלם בפסוק, ציון במשפט תיפדה וגו'. ככה נגמרת ההפטר. על כן הם לא חוזרים על הפסוק האחרון. אין צורך. ברם אנחנו, שמפטרים איכה היתה וגו' – הרי אנחנו מפרידים, חזון ישעיהו ואיכה, ומוסיפים עוד פסוקים, ושבר פושעים וגו' יחדיו ואין מכבה – על כן אנחנו חוזרים על הפסוקים, אם תאבו וגו', ציון

שערי יצחק – השיעור השבועי

החולקים על ההנהגה הזאת, על המנהג הזה, ולפי דעתי הדבר אינו כדאי.

כעת אמשך, במה שהוא כתב. וז"ל, עוד אמרתי בזאת לאור מה שיידע אותי הרב יואב פנחס הלוי הי"ו, שכל ההוספות המדוברות אינן בגוף כתב היד אלא בגיליון או שניכרות כתוספות, כך שאין בדבר האמור אפילו בדל ראייה גם ללא עדות מהרי"ץ הנזכרת, שהרי מוכח בעליל שנוספו בדורות האחרונים. ואם ימצא במאוחרות תוך גוף כתב היד, אין זו אלא שהועתקו מן הגיליון אל תוכו. ולכי תידוק טפי תמצא, שהספרים הנאמנים, עליהם הוסיפו תוספות אלו, נמצאו תואמים בגופם את גירסת ההפטריות הנושנות עליהם העיד מהרי"ץ, בהם אין תוספת כלל, ואל מקום אחד הכל הולך.

וקרוב לי לומר שראה מהרי"ץ כבר בזמנו שפשט הדבר להוסיף פסוקי 'מי אל כמוך', וכפל פסוקים ביתר שאת, עד שהוצרך לעורר על הדבר חזור ושנה בשני מקומות, לעמוד בפרץ כנגד מנהג חדש זה שהורתו ולידתו בספרי הדפוס, ואין לו כלל חלק ונחלה בתורת קדמוניו. ולא רק זו, שלא מצא לנכון רק להסתפק בעדות נאמנה על הדבר, אלא אף יצא ממחיצתו בחיבורו 'חלק הדקדוק', שאינו מיועד לביאורים ופירושים, וכתב להשביח נוסחת ספרי קדמוניו בתוספת טעם נכבד בדבר, השייך רק לעניינין של ההפטריות הנזכרות, ואף לא מנע מעצמו להביא ממרחק לחמו, על ידי דימוי מילתא למילתא ליסוד האמור בדברי רבינו הרמב"ם בענין אחר לגמרי.

שני הדברים הללו, אינם מתחילים.

בספרי קדמוניו, זה הוספות. אבל, גם בהפטרות שבת וראש חודש, הפסוק והיה מדי חודש בחדשו וגו', זאת הוספה. בהפטריות של קדמוניו, הדבר אינו כתוב. אם כן, מה נפשך. הדבר ברור, אין ספק בכך, שקדמוניו הוסיפו הוספות, גם אנחנו מודים בכך, אבל בנ"ד לא הוספות מן הדפוסים, אלא זאת תקנה של חכמי תימן עצמם. לגבי הפטרות שבת וראש חודש, הדבר בלאו הכי. דהיינו, מאחר שכבר נהגו בקריאה בנביא לחזור, א"כ גם בהפטריות תיקנו לחזור. וממילא, כאשר ראו כי בנ"ד ישנה בעיא. כי כפי שאמרנו, אלה שלא הוסיפו, הדבר לפי השיטה השנייה, הסוברת שלא צריך לחזור, אפילו בסיום הפטרות שבת ור"ח, ויצאו וראו בפגרי האנשים הפשעים בי, כי תולעתם לא תמות, ואשם לא תכבה, והיו דראון לכל בשר [ישעיהו ס"ו, כ"ד], תירגמו את הפסוק, וסיימו כך את ההפטרות.

במשפט תיפדה וגו'. ולגבי שובה ישראל וגו', בלאו הכי בספרי הדפוסים הם מוסיפים, מי אל כמוך וגו', ממילא אין מה לדבר לגביהם בעניין הסיום, ופושעים יכשלו בס.

כפי שאמרנו, זאת הנהגה שהנהיגו חכמי תימן האחרונים.

ובעניין הפסוק ישובו יושבי בצלו וגו', נראה שהדבר נשתכת, בגלל הבלבול שאירע. כיון שאלו הוסיפו, מי אל כמוך וגו', הדבר נהיה קיצוני. או שמסיימים במלים, ופושעים יכשלו בס, או שמוסיפים שלשה פסוקים. על כן העניין הזה קצת נעלם. אבל כפי שהדפסתי [בסוף חוברת שערי יצחק האחרונה] את צילום כת"י זקני מהריק"א זצ"ל, שם רואים כי הוא כתב זאת בסוף ההפטרה, זו הדרך הממוצעת והנכונה.

הדבר מעניין, כי חושבני שהמנהג הזה, נכתב בספרים נוספים. אמנם לא הלכתי לחפש בכל הספרים, מי שיש לו שימצא ויודיעני. אבל הקרה ה' לפני, ראיתי בזמנו ספר הפטרה כת"י של מה"ר יהודה גיספאן זצ"ל – שהיה מחכמי העיר צנעא, מחבר הספר מנחת יהודה. ראיתי זאת לפני שנים רבות, בספר שכתב בשנת בצ"ח לשטרות – בסיום הפטרות וילך, לאחר המלים ופשעים יכשלו בס, והתרגום ורשיעיא יתמסרון לגיהנם על דלא הליכו בהון, הוא מציין להוסיף אח"כ, ישוב ירחמנו וגו'. והוא מוסיף, וכבר נכתבה בהפטרות יונה.

הדבר פלא. מה הפירוש, ישוב ירחמנו? איך אפשר? אין דבר כזה שמה. הרי ישנו שם לפני כן פסוק, מי אל כמוך נושא עון ועובר על פשע וגו', ואח"כ ישוב ירחמנו יכבוש עונותינו וגו'. ועוד פסוק, תתן אמת ליעקב וגו'. אלא, כנראה שהוא התבלבל. הרי להפטרות יונה, במנחת יוהכ"פ, מוסיפים שלשה פסוקים. כולם מוסיפים זאת. א"כ הוא זכר, 'ישובו', והכוונה כמ"ש זקני מהריק"א ישובו יושבי בצלו. אבל הוא חשב שזה 'ישוב ירחמנו'. אחרת, הדבר אינו יכול להיות, כי הוא התחיל מן הפסוק השני. מדוע השמיט את ההתחלה, מי אל כמוך. מסתבר שהוא התכווין לכך, ובטח אפשר למצוא כזאת גם בספרים נוספים.

בכל אופן, בדור שלנו, עד לפני שאני עוררתי זאת, לא שמעתי ממישהו שעשה זאת, אבל בודאי שבדורות שעברו היו כאלה שנהגו כך.

*

נחזור להערותיו של הרב אורן צדוק הי"ו [שתחילתם הובאו בשיעור הקודם], כי הוא מתאמץ ליישב את

אולם לאחר שכבר נהגו – הנהיגו – עפ"י השיטות האחרות, ממילא מצאו צורך לתקן גם את זאת.

ולגבי מה שהוא כותב, כי מהרי"ץ ראה כבר בזמנו שפשט הדבר להוסיף פסוקי 'מי אל כמוך' וכו', צריכים לדעת כי הדבר אינו מחוייב. אכן הדבר נכון, ישנם כאלה, אבל למשל בהפטרויות של זקני מהריק"א, אין את תוספת הפסוקים מי אל כמוך וגו', ובכל זאת יש את התוספת, ישובו יושבי בצלו וגו'. לחזור רק פסוק אחד, ומתוך ההפטרה עצמה דלעיל, הם כן עשו.

*

בהמשך הוא כותב כך, ומכיון שהדברים האמורים למעלה נסתרים על ידי דעת מהרי"ץ הלזו, ראה הרב שליט"א להעיר, אחר נשיקת עפר רגלי קדשו, שאין בראייתו מספרי ההפטרויות כדי להוכיח מאום. שהרי גם סימן יתק"ק לא עלה עלי ספרי ההפטרויות הקדמוניות, זאת למרות שהמנהג פשוט ומפורסם ומוסכם לשנות פסוקים אלו, ואף מהרי"ץ עצמו שם בסידור עץ חיים העיר על דבר חזרת אלו הפסוקים בספרים הנזכרים בסימן יתק"ק, ועל כן כתב הרב שליט"א להעמיד את דעתם של רבנן קמאי בספרי ההפטרויות, שסוברים כדעת האומרים שאין צריך לשנות. והשתא בדורות האחרונים החמירו רבנן בתראי ונהגו לשנות, וממילא הוא הדין כאן בנידוננו שיש להחמיר בדבר. והוסיף אפשרות שמא מהרי"ץ עצמו חזר בו כשהרגיש שאין ראייה לנדון דידן מהפטרויות ישנות כדבר האמור, ועל כן לא נמצא ענין זה בשאר העתקות ומהדורות, וכן ליתיה בחלק הדקדוק כתי"ק עצמו שבידינו, עכת"ד.

והנה ראשית אכן לא נזכר סימן יתק"ק בספרי ההפטרויות הישנות דידן, ולא רק בהם אלא אף לא בספרי התיגאן הקדומים, וגדולה מזו אף לא בכתר ארם צובה, כתב יד לנינגרד ועוד הרבה כתבי ידות קדמונים ומוסמכים מאוד. אולם במחילה אין בכך כדי להוכיח כלל שאינן סוברים זאת מתוך שלא הזכירום, בהיות שמסורת הקריאה נמסרה על פה, וממילא אין צורך להרחיק עד כדי תליית דעתם באלו האומרים שאין צריך לשנות פסוקים אלו, היינו דעת התוספות עמ"ס ברכות שהבאנוה למעלה באות ד' ד"ה אלא.

הוא רוצה לענות על השאלה, למה בספרים הקדמונים, לא כתבו לחזור ביתק"ק, על הפסוק והיה מדי חודש וגו'? ותשובתו היא, כי הסיבה שלא כתבו, מכיון שהדבר נמסר בע"פ. ע"כ אין מכך הוכחה.

כל אחד מבינן, כי זהו תירוץ דחוק ורחוק מאד. אינו מתקבל על הדעת הישרה.

הוא בעצמו מודה, שהדבר דחוק. כפי שכתב בהמשך בזה"ל, 'הצורך להידחק ולומר וכו'. וז"ל, ואמנם אף מהרי"ץ בנה עיקר ראייתו כן, שממה שלא הזכירו ספרי ההפטרויות הקדמוניות לכפול או להוסיף, אלמא לא סבירא להו, ולא העלה אפשרות שמא אין מכאן ראייה, בהיות עיקר הסמיכה הינה על מסורת קריאה בעל פה, מכל מקום החילוק ברור, שכפילות יתק"ק שרשה בדברי חכמי תלמוד הירושלמי והראשונים. ואם לא נזכר, הצורך להידחק ולומר שנסמכו בזאת על מסורת הקריאה בעל פה.

אולם כפילות פסוקים בהפטרויות אלו, שרשו בסידורי הדפוס. וכמו שכתב הרב שליט"א, שרק בדורות האחרונים החמירו רבנן בתראי ונהגו לשנות. ואם כן פשוט שאין באי איזכורם בספרי קדמונינו, כל צורך להיחלץ חושים ליישב זאת בדרך האמורה, ובפרט שיש כאן טעם ברור להפסקה דווקא כאן, הן במסורת כתיבת הפסוקים והן במסורת הקריאה, מה שאינו בהפטרויות שסימנן יתק"ק.

הדבר איננו נכון. זה לא שרשו בספרי הדפוס. זאת הנקודה. הדבר לא בא מן הדפוס. את זאת צריך לדעת, כי הדבר לא היה ולא נברא.

*

דבר נוסף, שהוא כתב בהמשך בזה"ל, עוד יש להתייחס למה שהרב שליט"א, אחר שהסיק את מסקנתו שהקדמונים סברו כמאן דאמר שאין לשנות, הוסיף וכתב שמכל מקום 'השתא בדורות האחרונים החמירו רבנן בתראי ונהגו לשנות, וממילא הוא הדין כאן. והיינו החמירו לשנות כפי סימן יתק"ק וממילא אף כאן החמירו, או להוסיף או לכפול על מנת לסיים בדבר טוב.

והנה על הדימוי בין העניינים יש להעיר, אף שבסימן יתק"ק יתכן להיאמר שהחמירו חומרא זו, מכל מקום אין מקום להקיש משם אל נידוננו כלל, בהיות ש'חומרא' זו כאן אינה רצויה, שהרי מהרי"ץ קרי בחיל שכל המוסיף גורע, באשר תכלית אלו ההפטרויות הינה לשמש כתוכחה לעם לשוב מדרכם הרעה, ומה בצע כי יצטדק לצדק עצמו דווקא כעת, לילך בדרך טובים ולסיים בדבר טוב, באשר החפץ בעת הזו ובמקום זה, ההיפך מכך, לקשור רצועת מרדות על צווארו.

שערי יצחק – השיעור השבועי

הרי כידוע, 'מהיות טוב, אל תיקרא רע'. זאת גם שיטת גאון עוזנו מהרי"ץ, ביסוד העניין.

בפרט, בדורות האחרונים, שהחמירו בהרבה דברים. כגון, החמירו למשל על נישואין מ"ז בתמוז. הדבר אינו עפ"י ההלכה, לא כדעת הרמב"ם ולא כדעת מרן הש"ע, שכתבו להימנע מזאת רק מראש חודש אב. וכן החמירו בימי ספירת העומר. החמירו חומרות רבות, שלא נהגו בדורות הראשונים. והסיבה היא, כיון שראו כי 'עבר קציר פלה קיץ וְאֲנַחְנוּ לֹא נוֹשְׁעֵנוּ' נירמיהו ח', כ"ג, לכן מה שיכלו להוסיף איזה חומרות, ובפרט כי אלו ימים של סכנה, והשטן מקטרג בשעת הסכנה, עשו הרבה חומרות והנהיגו אותם, כמו שדיברנו בזמנו בשיעור. על כן גם בנ"ד לא רצו לסיים בדבר רע ח"ו, כגון חרב יאוכלו וגו', אוי ואבוי. מצאו צורך, לסיים כן את הפירצה, כיון שראו כי אנחנו בעוה"ר הולכים ויורדים, וצריכים שלא להשאיר ח"ו שום פתח.

לכן אני אומר, כי מי שנמצא במקום שלא נהגו זאת, לא רוצים לחזור על פסוק אם תאבו וכדומה, לא רוצים הם לשנות מכיון שהם נוהגים אחרת, אין מה לעשות, אי אפשר להכריח את הקורא לקרוא את מה שהוא לא רוצה, וכדומה. אם כן, לכל הפחות שהאדם בעצמו יקרא זאת לבדו בלחש, ז'אני את נפשי הצלתי. תקרא לעצמך, תחזור את הפסוק, כדי לסיים לעצמך בדבר טוב. אם הם לא רוצים, זאת בעיא שלהם.

*

בהמשך הוא כותב כך, ועל מה שהוסיף הרב שליט"א, שמא מהרי"ץ עצמו חזר בו כשהרגיש שאין ראייה לנדון דידן מהפטריות ישנות כדבר האמור, ותמך השערה זו באשר לא נמצא ענין זה בשאר העתקות ומהדורות, וכן ליתיה בחלק הדקדוק כתי"ק עצמו שבידינו. ע"כ.

צריכים לדעת, כי בספר חלק הדקדוק, מצוי כי מה שכתוב בספר הזה, לא כתוב בספר השני. אפילו בספר עץ חיים, ישנן הוספות בספר אחד, שאינן כתובות בספר השני. כל ספר שנזדמן לידי של מהרי"ץ, הוא כתב בו מה שנתחדש לו אז. אם רוצים לדעת, צריכים לאסוף את הכל ביחד. רק אמרנו, כי אולי מהרי"ץ חזר בו. דהיינו, לא שהוא לא כתב זאת. הוא כן כתב. אבל הסיבה שהדבר אינו נמצא בנוסחאות האחרות, היא כי אולי שמה הוא לא סבר זאת. ככה כתבתי, בתורת השערה.

הוא שואל על כך בזה"ל, הנה תחילה יש לשאול מדוע מהרי"ץ יראה לנכון לחזור בו מהוראתו המושתתת על ספרי הפטריות הקדמוניות דידן

הוא טוען, בסדר, שמה אפשר להחמיר. אבל בנ"ד, לא טוב להחמיר. צריכים ללכת לאידך גיסא. כי ההיפך, ההפטריות הללו, באו לשם תוכחה. הרי בימי בין המצרים, ישנן הפטריות תלת דפורענותא, ע"כ רצו כאן בכוונה לסיים בדבר רע, כדי לעורר את העם לחזור בתשובה.

א"כ ראשית, נקודת המוצא היא, שאין כאן שום הערה, אין כאן שום חידוש. זה לא הא בהא תליא. כי אנחנו בעצם מתחילים ההיפך, כי כל התחלת המנהג הזה היה, בעיקבות זאת שהנהיגו לחזור על הפסוק והיה מדי חודש וגו', ואז האחד תלוי בשני. כך לשיטתנו.

אולי כדאי להסביר כאן, את 'עוקץ' העניין.

אם היתה להם כוונה, לעורר את העם בהפטרות שבת שובה, רצו לתקן דבר כזה בכדי לעורר את העם לתשובה, כפי שכתוב לגבי הזי"ו ל"ך, א"כ למה למשל גם בראש השנה לא תיקנו לעשות כך?

בראש השנה וביום הכיפורים, תעורר את העם לתשובה. אדרבה, שמה הוא העיקר. כעת הזמן. למה הפטריות שם לא מסיימות בדבר רע? ולא הפרשיות? ועוד מעט נראה, שאפילו בהפטרות תשעה באב בעצמו, לא מסיימים בדבר רע. אם רצו לעורר את העם בתשובה, הם היו מחפשים דברים, גם בהפטרות ראש השנה – ביום הראשון וביום השני – וגם ביום הכיפורים, לסיים בדבר רע. היו צריכים לקבוע הפטרות אחרות המתאימות לכך. ברם, חזינו כי הם לא עשו זאת.

לכן אנחנו אומרים, כי שאני הזי"ו ל"ך, כי זאת תקנת חז"ל. מה שחז"ל תיקנו, תיקנו. מה שלא, לא. הרמב"ם כתב לגבי הזי"ו ל"ך – לפי איך שהרמב"ם מסביר את סיבת התקנה – זהו מה שהם תיקנו. אולם לגבי דברים אחרים, ההיפך.

הדורות הראשונים, אשר לא חששו, טעמם מפני שהם סמכו – כפי שאמרנו – שזה לא נחשב דבר רע. אצלם גם ביתק"ק הדבר כך, היכן שתסיים זה נחשב טוב, כי זהו המשך של מקודם, וזה לא נחשב דבר רע. כגון הַשִּׁיבְנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנִשְׁוֹבֶהָ, חֲדָשׁ יָמֵינוּ פְּקֻדָּם. פִּי אִם מָאֵס מְאֻסָּנוּ, קִצְפָּת עֲלֵינוּ עַד מָאֵד [איכה ה', כ"א – כ"ב]. אם לא תשיבני וכו' קצפת, אם כן תשיבנו. זהו הפשט, הדבר לא נקרא לסיים בדבר רע. כך נראה שהם סברו. או שישנם פירושים נוספים, שלא ניכנס אליהם כעת. אבל אחרי שהנהיגו לחזור על פסוקים, אמרנו כי גם בנ"ד, צריכים לתקן גם את זאת, וקבעו לחזור גם על הפסוקים הללו.

הזי"ו ל"ך האמורה בש"ס דראש השנה, ועדיין עמד טעמו בו וריחו לא נמר.

ומה שלא נמצא ענין זה בשאר העתקות וכו', הנה טיעון זה אם שייך לטעון אותו, אין זאת אלא בקונטרס עלום לא נודע מי כתבו וכדומה. אולם כאן מצויה הארה זו בגיליוני ספר הפטריות כתיבת יד בנו רבי אברהם, וספר זה מקור מוסמך הוא לתורת מהרי"ץ, מה גם שמקום כבודו של ספר זה, מונח היה בבית כנסת שלו וממנו היו קוראים בכל שבת, והיא עצמה הובאה מקן קולמוסו של רבינו, ואם לא נכתב בשאר העתקות לא עליו התלונה אלא על המעתיקים שלא ראוהו.

והנראה שהגורם לכך שלא הועתק, היות שספר זה נלקח ונעלם והיה מצוי בידיים פרטיות, ולא נפדה להיותו שב אל מקומו כבתחילה אלא רק בשנת ב'קפ"ד לשטרות, ה'תרל"ג ליצירה, כפי שמצויין בסוף הספר ענין זה. ואפשר שמחמת כך לא שזפה עין אותו, בהיותו נגלה מספר שנים מועט קודם העליה הגדולה (שבעים ושש שנים). ועוד יש להוסיף ראייה לכך שלא חזר בו מהרי"ץ מזאת, באשר הערה זו וטענתה בצדה, כבר הובאה בתכלאל 'עץ חיים' עצם כתי"ק, ואף במהדורא בתרא (דבתרא).

לפי מה שאמרנו, התשובה כבר ברורה מאליה.

ומה שרמז הרב שאפשר שאינה למהרי"ץ בהיות שאינה בחלק הדקדוק כתיבת יד קדשו שלפנינו, הנה לאור האמור למעלה אות זו ד"ה ונודע, מבואר שמהרי"ץ עצמו כתבה עלי גיליון. ובנו שהעתיקה אף הוא בכלל כל ההערות שבספר הפטריות שכתב, מן הסתם ידע שכך היא דעתו למעשה, אחרת מדוע יעלנה באשר כבר חזר ממנה. בפרט שהפטרה זו נקראת בכל שנה, מן הסתם ידע דעתו של אביו, ביחוד בדבר גלוי ומפורסם לכלל הציבור אם לחזור פסוק או להוסיף פסוקים, בקריאתם ממנה בציבור בכל שנה ושנה. ועל כן בבית כנסת שלו למעשה לא היו כופלין ולא היו מוסיפין, וזה לאות שעשו כמשנתו הידועה מעיקרא ללא חזרה.

ומלבד הישנות הדבר פעמיים, לאמור לנו שזו דעתו למעשה ולא חזר כלל מכך, מלבד כל זאת יש לסתור טיעון הנזכר למעלה, בהיות שמהרי"ץ עצמו ב'סדר תשעה באב' שחרית, הביא את סימן יתק"ק וכתב לבארו יפה, ובתפילת מנחה של אותו היום, הורה שאין להמשיך לקרוא פסוקי 'מי אל כמוך', מהטעם הנזכר, שהפטרה זו דברי תוכחה היא. ומבואר כאמור

מכח הטיעון הנזכר, באשר נמצא יסוד ושורש המנהג הנהוג, בספרי הדפוס שהציפו את תימן בהמוניהם, כפי שהראה באצבעו על הדבר. וכי מצינו שמהרי"ץ יבטל דעתו בכגון זאת, כדי שנאמר ש'חזר בו כשהרגיש וכו', הרי הוא ראש וראשון ללחוס מלחמת הקדש דלתים וברית חומה בצורה כידוע, לעמוד בפרץ לגדור גדר כנגד תופעות אלו ממש שפשו בציבור בעקבות ספרים ושדרי"ם, לסתור מסורת קדמונית.

וכאן כבר דבריו אמורים שכוונה מכוונת נגלית ולא נסתרת, יש בחתימת אלו ההפטריות בדבר שאינו טוב, והיא היא עצמה כוונת חכמינו זכרונם לברכה, בתיקון קריאת 'תלת דפורענותא' באלו השבתות חלף ההפטריות הקבועות בכל השנה. ואמנם אם לא היה יודע פשרה של הנהגה זו, אולי היה עוד שייך להעלות השערה זו [שאינן לה ביסוס כלל], אולם כאן ידע מוצאה ומובאה, ששורש לה נעוץ בספרי הדפוס, מה לו כי יחזור בו ממשנה ראשונה אף כי שניה.

מובן כבר לפי מה שהקדמנו, שהכל טעות. השאלה איננה נכונה. ומי לא יודע על זאת? כי אם אנחנו אומרים שמהרי"ץ חזר בו, זהו מפני שישינו צד אחר למטבע. עוד מעט נסביר זאת יותר טוב.

ופשוט שאין לומר שחזר בו מכח המנהג עצמו הנהוג בזמנו, הרי ידוע שרב חילו בהוראה ובהכרעה בפרט במקום שנגלה כן בספרים עתיקים מדוקדקים דידן, ואף אם יהיה עומד יחידי כנגד מנהג הפושה בציבור מה בכך, אחר דשליחותיהו דקמאי עבדינן, והיא תהילתו והיא תפארתו, (מלבד במקומות בודדים עליהם הפטיר לשון 'זעתה' או 'כבר נהגו'). וכאן ביתר שאת תכון הוראתו ולא תמוט, באשר אין אפילו ספר אחד שאינו מורה כן, אלא ה'כל' שווים כלשונו במה שאין להוסיף על הנכתב, ובצינו לכך הודיענו לאמור, עד כאן תבא. יעויין עוד למעלה אות ח' ד"ה וממילא.

ועוד והוא העיקר, מאיזה טעם ומאיזו סיבה, יראה מהרי"ץ לחזור בו באשר תלי זיניה – טעמו החזק, שמחלק חילוק ברור באריכות לישן וממלל, בין אלו ההפטריות שעיקר תכלית הבאתן בעת הזו, כדי להוכיח את העם, עד כדי דחיית הפטריות שבתות אלו המדברות בענין הפרשה, לבין אלו הספרים שסימנם יתק"ק. וריחו וטעמו של חילוק זה נרקח כבר בקדמונים, רבינו הרמב"ם בחיבור והרשב"א בתשובה, בבארם פשר חלוקת פרשת האזינו בסימן

שערי יצחק – השיעור השבועי

לשבר את האוזן, אגיד לכם דוגמא. דבר הפלא ופלא. ישנו ויכוח גדול, לגבי אחד מספרי הראשונים, מצאו בדורנו כת"י של רבי יהודה החסיד, וכתובים שם דברים אשר נראים תמוהים. שאלו את הגר"מ פיינשטיין זצ"ל, והוא אמר שאסור להדפיס את הספר הזה. הוא לא יצא מרבי יהודה החסיד. זאת כפירה וכו'. דיברנו כבר על כך לפני מספר שנים [בשיעור מוצש"ק חוקת, ומוצש"ק בלק, שנת התשע"ד]. אז הביאו לו את ספר הציוני, ספר קבלה קדמון ידוע, והראו לו שהעתיק מן הספר הזה. אמר הגר"מ פיינשטיין, גם ספר הציוני לא נכון, תלמיד טועה כתב זאת.

ככה הוא עמד על דעתו, שזאת כפירה, והדבר אינו יכול להיות שיצא מפיו של רבי יהודה החסיד.

בא הרה"ג מנשה קליין, בספרו משנה הלכות [חלק י"ב סימן רי"ד דף צ"ח], והוא מיישב את כל הקושיות של הגר"מ פיינשטיין.

והוא כותב כך, על דבר אשר תמה מה שראה בספר אגרות משה, שכתב שספר הציוני לא ראה מעולם, וכיון שהביא מס"ח כת"י פירוש זר אשר לכן כתב לאסרו לעיין בכת"י הנ"ל, וכיון שגם בספר הציוני הביא דברים זרים מכת"י הנ"ל, לכן יש לאסור גם הספר הציוני לעיין בו. הוא פסל גם ספר הציוני.

וכת"ר תמה עליו, היאך יעלה על פי צדיק לאסור ספר הקדוש הציוני, שהיה קדמון קדוש ה', והאריך בדבר להקשות על דבריו. והרי כל הראשונים – מפרשים רבים – מביאים את ספר הציוני, ובכללם המגן אברהם וכו'. וכי אינך מכיר את ספר הציוני?

הגר"מ פיינשטיין אמר, שתלמיד טועה כתב זאת, אבל כעת תשמעו דבר חכמה שכתב בעל משנה הלכות.

וזה לשונו שם, אבל האמת כי לא אאמין אשר דברים אלו יצאו מפי הגרמ"פ, אלא נלפענ"ד שאיזה תלמיד טועה כתבו והכניסו בין מכתביו לאחר פטירתו, וידי זרים שלטו בו, ותלה עצמו באילן גדול וכו'.

מה שכתוב באגרות משה, תלמיד טועה כתב זאת... את מה שהגר"מ פיינשטיין אמר על ספר הציוני, הוא החזיר לאמר את זה עליו. כי מ"ש בספר אגרות משה, כתב זאת תלמיד טועה. נחמד ונעים.

ראיתי פעם דבר כזה, לגבי היעב"ץ. ישנה איזו הערה של היעב"ץ באחת המסכתות, משהו תמוה ומוזר, אינני זוכר בדיוק כעת, לפני שנים רבות ראיתי זאת, ושאלו על כך את הגר"מ פיינשטיין, והוא ענה שתלמיד

שאינו לקשר בין הנידונים, שלחזר אחר סיום טוב בהוספת פסוקים או כפילת פסוק אחרון, היא הוראה כללית כדי לסיים בדבר טוב. אולם במקום שכל ענין הקריאה בעת הזו, מטרתה להוכיח את העם, אדרבא ענין גדול הוא לסיים בדברי תוכחה, והרמב"ם בחיבורו אדרבא הדגיש יותר מכך, שיש ענין לחזר אחר סיום שיש בו תוכחה, וכל המסיים בעת הזו בדבר טוב, הרי הוא ממש גורע.

אגיד לכם את האמת. אני בהחלט יכול להסכים לזה. יכול להיות שמהרי"ץ לא חזר בו, וכך מסתבר. אמרנו רק השערה, שמא חזר בו, כיון שהוא לא כתב. או שהוא הסתפק. אבל האמת היא, כי אם רואים שממשיכי דרכו – בבית הכנסת של מהרי"ץ – לפי מה שאנחנו יודעים הם לא נהגו לחזור, א"כ מסתבר שאם מהרי"ץ חזר בו הם כן היו נוהגים לחזור. אלא אם כן אירע אצלם איזה בלבול, במשך הדורות. אבל בדרך כלל, נראה כי הם המשיכו את ההנהגה שלו, מסתמא כפי משנתו האחרונה.

אמנם, ישנם דברים שנשתנו. למשל, מהרי"ץ לא מזכיר את התפילה על הפרנסה, בימים הנוראים. ישנם כמה וכמה דברים, שנשתנו אחרי מהרי"ץ, אפילו בבית הכנסת של מהרי"ץ בעצמו. הנה אבא מארי זצ"ל וזולתו אמרו לי, כי בארץ תימן הם לא הכירו כלל את התפילה על הפרנסה, לא שמעו מכך. וגם בעץ חיים, מהרי"ץ עצמו בכת"י לא כתב זאת. מה שהדבר מופיע בתכלאל עץ חיים הנדפס, זה כיון שכאשר הדפיסו את הספר, כבר היה המנהג נפוץ לומר זאת. הרה"ג שמעון צאלח זצ"ל אמר לי, כי מי שהנהיג את זה, הראשון, היה מארי אברהם צאלח זצ"ל, שהיה דור רביעי למהרי"ץ. לכן ישנם מקומות, אשר עדיין לא נהגו את זה. רק כאן בארץ ישראל, שנתערבבו יחד כל הקהילות, ממילא האחד למד מן השני.

מסתמא, הם ממשיכים את הנהגת מהרי"ץ בסוף. אם כי יכול להיות שישנם איזה בלבולים. אבל נניח, כפי הפשטות, שהם המשיכו את ההנהגה שלו, ומסתמא הוא לא אומר לחזור.

בירור הדרך והשיטה ביישוב דברי מהרי"ץ כאשר דבריו תמוהים, 'אהבה מקלקלת את השורה'.

ברם, אגיד לכם את הנקודה. לפעמים ישנו מושג, 'אהבה המקלקלת את השורה'.

הרי אנחנו תלמידים של מהרי"ץ, ולפעמים אנחנו נשענים על איזה תירוץ דחוק, בכדי שלא ללכת נגדו ח"ו בצורה גלויה. אפשר, אולי, יכול להיות, לא יצא מכלל אפשרות.

טועה כתב זאת. הדבר הזה לא יכול להיות, מכיון שהוא נגד הגמרא ונגד ההלכה. הלכו ובדקו, חיפשו את הכת"י של היעב"ץ, מצאו ואמרו לו, כבוד הרב, הדבר כתוב במפורש בכת"י של היעב"ץ. זהו כתב ידו שלו בעצמו.

ברם, הם לא הבינו את החכמה שבדבריו. כאשר הוא אמר 'תלמיד טועה', הוא לא מתכוון ברצינות כי אכן הדבר ככה. הוא רק מתכוון, מפני כבוד התורה, יש תירוץ כזה. עכשיו אתם מביאים לי את כתב ידו, בסדר. כעת תשברו את הראש לבד.

[דומה לעניין זה של תלמיד טועה, ישנו בעניין תשובות הרמב"ם לחכמי לונל, שיש בהם דברים תמוהים מאד, ועל כן יש מי שכתב שהן מזויפות. גם מהר"ש מחעלמא במרכבת המשנה כתב בכמה מקומות, תשובת רבינו לחכמי לונל לאו רבינו חתים עלה. אבל מהר"ח"כ אף כשתמה על איזו תשובה מהן, נזהר וכתב שהרמב"ם השיב להם לפי סברתם, ונראה שזהו גסדכן דרך התחמקות. וכעת זכורים לי ארבעה מקומות שכתב בהם כך, והם בפרק ב' מציצית הלכה ז', ובפרק א' מברכות הלכה י"ב ד"ה רבים, ופרק ח' הלכה כ"א ד"ה אע"פ, ובפרק ז' מלולב הלכה ז'. ועיין עוד בתשובותיו החיים והשלום עניינים נפרדים סימן י"ב. איתמר].

אותו הדבר בנדון דידן. כאשר אנחנו אומרים את דברינו, הדבר בבחינת 'אהבה מקלקלת את השורה'. על כן אנו אומרים כי אולי מהרי"ץ חזר בו, בכדי שלא תהיה התנגשות.

אבל האמת העיקרית היא, כפי שכתב הרמב"ץ – אשריו ואשרי חלקו, הרמב"ץ קדוש ה' – בהקדמה להשגותיו על ספר המצוות של רבי הרמב"ם. הרי הרמב"ם בספר המצוות שלו, כתב השגות קשות על מהר"ר שמעון קיירא, בעל הלכות גדולות. והרמב"ץ, בא ומיישב אותו. כתב תשובות, על ההשגות של הרמב"ם.

הרמב"ץ כתב שם בחרוזים כך, הרב – דהיינו הרמב"ם – על הראשונים במאמר, יתמרמר. שאגה לו כלביא, ראיות להביא. כי בעל ההלכות רב שמעון – שזהו הר"ר שמעון קיירא הנז"ל – הביט צר מעון. לא עמדו במרחב רגליו, ועננה תשכון עליו. בעינים סגורות, וידיים אסורות. ספר המצוות ומנה. שגה בפשוטות, טעה בברורות.

לפי"ד הרמב"ם הוא טעה בדברים פשוטים וברורים. אומר על כך הרמב"ץ, היתכן? אין דבר כזה.

והוא ארז בלבנון, בכבוד ובגודל. עצי עדן לא דמוהו, מים גדלוהו, תהומות רוממוהו, כל סתום לא עממוהו. ותשאני רוח ללמד עליהם זכות. מהר"ר שמעון קיירא, הוא גברא רבא.

כעת תשמעו, איזה אומץ. מלים כדרבנות של הרמב"ץ. ולבי ערב, להודיע אל הָרָב – רצוני להגיד לרמב"ם – שלא בא עד התכלית ואל המופת לא קָרַב. ובמקום אשר חָשַׁב, לא עמד ולא ישב. ע"כ אני בא ואומר לרמב"ם, כבוד הרב, הצדק עם בעל הלכות גדולות. אני אוכיח לך שהוא צודק, למרות שאתה חושב שהוא טעה בדברים פשוטים.

תשמעו טוב את ההמשך. והנני עם חשקי וחפצי להיות לראשונים תלמיד, לקיים דבריהם ולהעמיד – אני מקיים את דברי הראשונים. כך תמיד שיטת הרמב"ץ. אם ישנן השגות עליהם, הרמב"ץ עונה עליהן – לעשות אותם לצוארי רביד, ועל ידי צמיד, לא אהיה להם חמור נושא ספריהם תמיד. אינני חייב, ללכת איתם עד הסוף.

אבחר דרכם, ואדע ערכם. אך כאשר לא יכילו רעיוני, אדון לפניהם בקרקע, אשפוט למראה עיני. ובהלכה ברורה, לא אשא פנים בתורה. כי ה' יתן חכמה. בכל הזמנים ובכל הימים, לא ימנע טוב להולכים בתמים. א"כ ברוך ה', הדרך היא ברורה.

*

בהמשך הוא – הר"א צדוק – כותב כך, ויש שהביאו ראיה שיש לסיים בדבר טוב אף בתשעה באב עצמו, ממה שאנו מסיימים את הפטרת שחרית בפסוקים, 'אל יתהלל חכם וכו' כי אם בזאת יתהלל המתהלל השכל וידע אתי וכו', אלמא מסיימים בדבר טוב אפילו בתשעה באב. ולא רק זאת אלא אף בעת השחרית שעדיין הוא בתוקף האבילות, ואם כן כיצד בהפטרת מנחה דתשעה באב שהיא שעת הנחמה יהיה מסיים בדבר לא טוב, ז'פושעים יכשלו בס', ועל כרחך יחזור על הפסוק שקודם לו.

זאת שאלה טובה מאד. אם העניין הוא שתהיה תוכחה בימי בין המצרים, פלא מדוע בתשעה באב עצמו מוסיפים את הפסוק 'אל יתהלל חכם בחכמתו'?

ועל זה הוא עונה, מי אמר שזהו דבר טוב? וזה לשונו, והנה מעיקרא יש לשאול, מהיכן נלמד שסיום הפטרת שחרית הנזכרת, הוא בדבר טוב. שמעיון בתוכן פסוקים אלו נגלה, שיסודם הוא הדרישה להפקת לקחים והסקת מסקנות על מנת שלא לשגות שנית בצר'ה, וזאת התכלית שבכל אבילות וכל שכן

שערי יצחק – השיעור השבועי

חכם בחכמתו וגו'. כי הם רצו לסיים בזה. לכאורה, למה? אם שייך כאן העניין, לעורך את העם לתשובה, מדוע קבעו זאת כך?

[מלבד שלא פתחו אסוף אסיפס, אלא הקדימו, כה אמר י"י עמדו על דרכים וראו וגו', לפתוח ג"כ בדבר טוב].

על כך הוא – הרא"צ – עונה, כי אין כאן שום חתימה בדבר טוב. זה רק 'להפיק לקח'.

אינני רואה בכך שום תשובה. אין העיקר לחפש איזה דבר טוב, כגון ברכות, אלא העיקר שלא יהיה דבר רע. ע"כ חיפשו בנביא ירמיהו, משהו אחרי כן, כדי לסגור את הנושא הזה. העיקר הוא, שהסיום לא בדבר רע. הם לא רצו לסיים במלים, 'זאין מאסף'.

וכפי שאמרנו, הזי"ו ל"ך, זאת תקנה של חז"ל. מה שתיקנו, תיקנו.

והעיקר, חושבני שמהרי"ץ היה חוזר בו, אם היה רואה את דברי רב' שרירא גאון. הבאנו כבר את תשובתו [בשיעור מוצש"ק ראה]. הוא אומר לגבי הפטרת חזון ישעיהו, כך אנו נהוגין, שמתחילין חזון ישעיהו, והיו הראשונים מסיימין אותה 'אם תאבו ושמעתם' וכו'. אמנם הוא גם אומר, ועכשיו מרויחין בה – כאן אנחנו מוסיפים – עד בית יעקב לכו ונלכה בשם י"י. אבל הוא עצמו מזכיר כי מנהג הראשונים היה, כפי שאנחנו עושים עד היום. אם מהרי"ץ היה רואה את זה, מסתבר שהוא היה מסכים לכך.

איך שיהיה, רש"ג הוא 'תנא' דמסייע לן.

בכל אופן, דיברנו כעת על העניין דלעיל רק בקצרה, וממה שאני זוכר, בכדי לענות על השאלות שלו, אבל יש לי מאמר על זה באריכות, לברר את כל הנושא הזה, ואת כל המקורות שבעניין הזה. בעזרת ה', ישנן עוד כמה הוספות לנושא. והעיקר הוא שם, כי אין הדפים לפני לברר.

*

לגבי מה שאמרנו, שזאת תקנה של חכמי תימן, צריכים לדעת כי יפתח בדורו, כשמואל בדורו [עיין ראש השנה דף כ"ה ע"ב].

ישנם הרבה דברים שאנחנו עושים, למרות שמהרי"ץ לא הזכירם. כגון, מה שהקורא בתורה 'ראשון' פותח בפסוק, כי שם י"י אקרא הבו גודל לאלהינו. מהרי"ץ לא מזכיר את זה. למרות שהדבר נמצא כבר באיזה תכאליל שלפניו.

ומאידך, ישנם דברים שמהרי"ץ כן כותב, אבל לא יודעים מהו המקור שלהם, וכמעט שלא נוהגים בזה.

באבילות על החרבן, שאינה על מה שהיה ואיננו אלא על מה שלפנינו למה שעתיד להיות, להיותנו לומדים לקח טוב ומסיקים מסקנא ברורה בשיפור מעשינו, ממה שאירע והיה הגורם לחרבן הבית והזוועות המתלוות אליו, וזו תקוותנו לבניית בית מקדשינו והשראת שכינתו בתוכינו, ואיה הסיום בדבר טוב.

הוא לא ידע, כי זה לא ייש שהביאו ראייה, אלא אני הקטן הוא שכבר כתבתי זאת, רק לא היכן שהוא ראה [בנפלאות מתורתך הפטרת מסעי], אלא כתבתי זאת לפני כן [בהפטרת מטות, דף של"ב] – הבאתי גם מכך ראייה – בזה הלשון, ומהאיי טעמא נלע"ד לכאורה דנכון הוא מה שרבים נוהגים בסיום הפטרת מסעי לפי מנהגינו, שהוא בפסוק ואם תמאנו ומריתם חרב תאפלו וגו' [ישעיה א', כ'], שחוזר הקורא את הפסוק דלעיל מיניה אם תאבו ושמעתם טוב הארץ תאכלו [שם י"ט], כדי שלא לסיים בדבר רע.

הגם דמרנא ורבנא הרי"ץ זיע"א סובר דאדרבה כאן יש לסיים בדבר רע, כדי שיתעוררו הקהל לשוב בתשובה יעו"ש. פן יקראנו אסון רח"ל בימים מסוכנים וקשים אלו.

וכמו כן בהפטרת דברים לפי מנהגינו, שסיומה ובערו שניהם יחדיו ואין מכבה [שם ל"א], יחזור הקורא פסוק ציון במשפט תפדה וגו' [שם כ"ז]. וכן בהפטרת שובה במנחת תשעה באב, לא יסיים ופושעים יכשלו בם [הושע י"ד, י'], אלא יחזור על פסוק ישובו יושבי בצלו וגו' [שם ח'].

ובמקור"א הרחבתי בס"ד בשרשי עניינים אלו וסעיפיהם, וכאן אכתוב רק ראייה אחת, והיא שבהפטרת תשעה באב עצמו בשחרית, היום המר והנמהר, ואעפ"כ לא רצו לסיים בדבר רע, ואין פסוק טוב לחזור אותו, לפיכך הוסיפו [כמו שנמצא גם בספרי קדמונינו כת"י. וכן הוא אף בסידור הקדמון הר"ש בן נתן סגלמאסין] להמשיך עוד שני פסוקים, אל יתהלל חכם בחכמתו וגו', כי אם בזאת וגו' [ירמיה ט', כ"ב. כ"ג] ודוק. ועיין עוד לקמן בהפטרת מסעי על פסוק ואם תמאנו ומריתם הנזכר לעיל, ד"ה ברם. ובמגילת איכה על פסוק כל רודפיה השיגוה בין המצרים, ד"ה הלכך.

אין פסוק טוב, בסיום הפטרת תשעה באב, א"כ במה יסיימו? הרי הפטרת ת"ב מסתיימת בפסוק, וְנִפְלְאָה נִבְלַת הָאָדָם וגו' מֵאַחֲרֵי הַקֶּצֶר וְאֵין מֵאִסָּף [ירמיהו ט', כ"א]. נו, תסיים כאן. אלא בשביל לעורך את העם בתשובה. אבל, לא. המשיכו שני פסוקים, אל יתהלל

למשל, בשבת קודש לאחר ההפטרה, מהרי"ץ כותב בעץ חיים [דף ק"מ ע"א], אחרי שמשלים המפטיר הברכה וכו', ואח"כ מתחיל ואומר י"י הושיעה וכו'. ואח"כ עומדים הקהל, ואומרים בעמידה, 'מה רב טובך אשר צפנת ליראיך'.

הערה מהקהל: אפילו אלה שהולכים אחריו, אינם עושים כך. כאן בביהכ"נ עץ חיים, בשיכון ה'.

תגובת מרן שליט"א: תמוה. אבל עכ"פ הרה"ג שמעון צאלח זצ"ל עצמו שהיה רב ביהכ"נ הזו, הוא ייסד אותה, אמר לי שכך עשו. בארץ תימן, בבית הכנסת של מהרי"ץ עשו זאת, וגם בבית הכנסת אלאוסטא. זהו דבר מעניין. בשתייהן עשו כך. אבל לכאורה, מהיכן זה? מהרי"ץ לא מדבר על כך, ואף אחד לא יודע מהו טעם הדבר. ראיתי שבאחד הספרים כתב דברים קלושים לגבי העניין הזה, למה עומדים?

מהרי"ץ כותב לגבי בריך שמייה וכו', 'זאומרים אותו בעמידה'. לכאורה, מניין?

ברם, נתגלה הסוד. זאת תקנה של חכמי תימן. כתב זאת מהר"ר אברהם ערוסי הלוי זצ"ל – הדבר בזכותו, הוא חיבר כמה ספרים – בספרו תועפות ראם על התורה, בעז"ה עומדים להדפיס את הספר הזה, אבל כיון שהדבר שייך גם לספר תהלים, הביאו זאת שם גם באוצרות תימן [דף קנ"ז] בזה"ל, כי שם י"י אקרא הבו גודל לאלהינו – הוא עצמו כתב זאת על הפסוק פרשת האזינו – היה לו לומר תנו גודל. [אלא] אין זה מדבר, אלא כנגד המלאכים.

שמעתם? 'הבו', זה המלאכים.

דכתיב הבו לי"י בני אלים, הבו לי"י כבוד ועוז, הבו לי"י כבוד שמו. אמרו רבותינו ז"ל, כת יש בשמים הנקראים מלאכי החן, מלאכי החסד, מלאכי הרחמים, מליצי יושר. מאותן שנבראו קודם בריאת העולם, והיו משבחים להקב"ה ואומרים, ברוך י"י אלהי ישראל מן העולם ועד העולם. וחיה אחת היתה עומדת ביניהם, וכתוב על מצחה ישראל. הוא שאמר יחזקאל, היא החיה אשר ראיתי על נהר כבר וכו'. הוא מאריך על כך.

ובסוף הוא אומר, כיון שפותחין ספר תורה בציבור, כת זו יורדת לשמוע [קריאת] ספר תורה. שמעתם? אנחנו איננו יודעים, מה זה קריאת ספר תורה. מלאכים יורדים מן השמים, לשמוע את הקריאה הזאת.

ולכך תיקנו לומר דברי רבי שמעון בן יוחאי ע"ה, כד מפקין ספרא דאורייתא מגו היכלא למקרי ביה בצבורא, מתפתחין תרעי שמיא דרחמי ומעוררים (ית

אהבה) [את האהבה] לעילא. כלומר, מלאכי הרחמים, ניתנה להם רשות לירד למטה לשמוע ספר תורה. ולכך בירידתם אנחנו אומרים בריך שמייה דמרי(ה) וכו', שתיקן הרשב"י ז"ל בזוהר, להקביל פניהם ברצון. זהו 'אהבה'. תרגום המלה 'אהבת', 'יתרחם'. אלו מלאכי רחמים.

ולכך העולה ראשון (על ספר) תורה, אומר פסוק זה, כי שם י"י אקרא הבו גודל לאלהינו. והקהל משיבים, גדול י"י ומהולל מאד ולגדולתו אין חקר. ומתחיל ברכו את י"י המבורך.

זאת הסיבה שהוא אומר תחילה 'הבו גודל', כי מדבר אל המלאכים, אשר באו כעת לשמוע קריאת ספר תורה.

ותיקנו חסידים ללוותם – דהיינו את המלאכים – אחר השלמת ספר תורה, לומר מעומד, מה רב טובך אשר צפנת ליראיך, פעלת לחוסים בך נגד בני אדם. לך ה' הגדולה והגבורה והתפארת והנצח וההוד, כי כל בשמים ובארץ, עד ומרום על כל ברכה ותהלה.

פלא עצום. הדבר הזה נשכת. לא נתפרסם. בעזרת ה' כעת, נתגלה הדבר הזה. 'לומר מעומד מה רב טובך'. והוא מסיים, וזו תקנת חכמי ורבני תימן, והכי נהוג עכ"ל.

א"כ הבננו, למה אומרים מה רב טובך, כדי ללוות את המלאכים. ולגבי בריך שמייה, שמהרי"ץ כתב שאומרים זאת בעמידה, שגם דבר זה לא כתוב בשום ספר. [הלומדים עלולים לטעות דמה שכתב מהרי"ץ מיד אחרי זה שהוא מסוגל לכפר עוון הקרי, היינו כשאומר אותו מעומד, והרי ציין מקורו בספר זכירה. ואיך אמר כת"ר כי בריך שמייה מעומד, לא כתוב בשום ספר. לכן צריך להעיר שזהו עניין חדש, דהיינו שעצם אמירתו מסוגלת לכך, בלי קשר לעמידה. איתמר]. הדבר הוא לכבוד המלאכים. ולכן הקורא אומר, 'הבו' גודל לאלהינו.

לגבי מה שהוא אומר, תיקנו 'חסידים' ללוותם, מי הם אותם ה'חסידים'? לכאורה, מה רב טובך וכו', לא קשור בכלל את המלאכים. אולי בסוף ישנו קצת רמז, במה שכתוב 'נגד בני אדם'. ואולי מ"ה, ראשי תיבות מ'לאכי ה'חן, מ'לאכי ה'חסד, מ'לאכי ה'רחמים.

אבל בסייעתא דשמיא, מצאתי את סוד העניין הזה. ישנו ספר, שנדפס כבר, בשם 'ספר הסודות – סגולות החכמה', זה מכת"י של חכמי תימן, ומובא שם [דף 397] בזה"ל, לפתחת הלב, יאמר ד' שמות אלו מרט אצל פלב נבא, והם י"ב אותיות יוצאים מר"ת פסוק

שערי יצחק – השיעור השבועי

הז"י, באופן שהקריאה כולה מסתיימת בדבר רע, ודאמי לסוף פרשה וסוף הפטרה.

תשובת מרן שליט"א: נכון. מסיימים אז ז'תשכח אל מחוללך, שזהו דבר רע. אבל כנראה זה משום דלא פלוג, כמו בקריאת הפרשה עצמה. אבל בדקתי ברשימותי ומצאתי שיש נוסחאות בכת"י שהסימן ג"ג, ואז הסיום הוא טוב, כי נגמר בפסוק ז'אין עמו אל נכר'. יתכן שגם שינוי זה נעשה ע"י חכמי תימן האחרונים. אבל למרבה הפלא ראיתי בכת"י עולת שלמה למהר"ר שלמה בדיחי, שם כתוב משהו דומה, שהסימן ג"ג, וכנראה הוא רשם את המנהג הקבוע שהיה בבית הכנסת של מהר"י.

שאלה מהקהל: בזמן חז"ל, גם לא היתה ברכה באמצע הקריאה.

תשובת מרן שליט"א: רק בדורות הראשונים. בזמן חכמי המשנה. לאחר מכן, כבר היו הברכות, גזירה משום הנכנסים והיוצאים וכו'. וכך משמע מהרמב"ם, כי הוא כותב זאת, את עניין הזי"ו ל"ך, להלכה ולמעשה.

הנהגים לומר אבינו מלכנו וכו' בשחרית ובמנחה בעיקבות המלחמה, האם ימשיכו לומר זאת גם בימים הנוראים.

דבר בעתו מה טוב.

הדבר הראשון הוא לגבי מה שישנם בתי כנסיות, שבעיקבות המלחמה הם עדיין ממשיכים ואומרים 'אבינו מלכנו וכו' בכל יום, בשחרית וגם במנחה. והם שואלים, מה לעשות עכשיו? כי עוד מעט הימים הנוראים, וכביכול כבר אין לכך ערך. כפי שאנחנו אומרים לגבי עניינים אחרים, כי הדבר נידוש, כיון שאומרים זאת כל הזמן. אפילו שמדלגים כעת מה ששייך לראש השנה וכו'.

ואולי יש להוסיף בדרך מליצה, זהו כפי שאנחנו תוקעים בשופר בכל חודש אלול, אבל בערב ראש השנה כתוב שצריך להפסיק, בכדי להבדיל בין תקיעות רשות לתקיעות חובה. צריכים לעשות כאן הפסקה, שלא להמשיך.

חושבני שאכן הדבר נכון, כי אם ימשיכו להגיד זאת בכל יום, אזי בר"ה ובעשי"ת, קרוב הדבר שכבר לא יעורר כראוי.

לכן היצעתי להם, שיעשו שינוי. דהיינו, ביום חול בשירת הים, שהם לא היו חוזרים ג' פעמים על הפסוקים, תפול עליהם אימתה ופחד וגו', כי הם ממחרים. על כן אמרתי, טוב, א"כ כעת אל תגידו

"מה רב טובך אשר צפנת ליראיך פעלת לחוסים בך נגד בני אדם", וניקודם כניקוד הפסוק, והוא פועל בהשבעה לג' מלאכים היוצאים מר"ת הפסוק "מה רב טובך", מיכאל רפאל טוביאל. שלושת המלאכים האלה.

ולכן בכל פעם שישב ללמוד, ישיב לאלו ג' המלאכים, שתפתחו את לבי בתורה ובמשנה ובהלכה ובאגדה [כ"י מארי סאלם בן מארי סעיד מנצור, מעיר שבאם בתימן].

לכן הוא – מהר"א ערוסי הלוי – אומר, כי תיקנו זאת ה'חסידים' של חכמי תימן. הכוונה, מקובלים.

חיפשתי את שורש הדבר, ומצאתי כי כבר כתב זאת מהרח"ו – תלמידו של האר"י ז"ל – בסגנון קצת אחר, ב'ספר הפעולות' [דף רס"ח]. הדפיסו את הספר הזה, מכת"י של מהרח"ו.

בקיצור, כנראה כיון שלא ידעו כ"כ את המקורות של הדברים האלה, על כן הם לא כך נתפשטו. אבל רואים, שישנם לכך שרידים. לא הבינו, על מה הדבר מתבסס. בהתחלה לא הבינו, אבל לאט לאט כעת נתברר, כי לדברים הללו ישנו מקור. אם כן, זאת תקנה של חכמי תימן האחרונים. כפי שאמרנו, יש להם כוח לייסד דברים.

שאלה מהקהל: עד כמה אפשר להישען על דבריו של הר"א ערוסי הלוי סמיכה שיש בה ממש?

תשובת מרן שליט"א: בודאי. הוא היה חכם גדול חריף ושונו, בקי בפרד"ס. ובל"ג ארחיב בשיעור נוסף.

ובכל אופן, אינני רואה בכך שום גריעותא. וכפי שאמרנו, אי אפשר להגיד כי זהו בכדי לעורר את העם בתשובה.

נדגיש, יתירה מכך. אפילו הזי"ו ל"ך – גם אם נניח שנשווה את העניינים, ונלמד מהזי"ו ל"ך, כפי שהטוען רצה לטעון. כי אנחנו לאידך גיסא אומרים, שזאת תקנת חז"ל, ואי אפשר להשוות – עכ"פ יש להשיב וכי הזי"ו ל"ך זה בסוף הפרשה? הרי זה רק בסוף ה'מברך'. בהזי"ו ל"ך, לפעמים 'מברכים' מסיימים או פותחים בדבר רע, אבל הפרשה בעצמה איננה מסתיימת בדבר רע. משא"כ בנדון דידן, לגבי ההפטירות, אתה מסיים את ההפטרה בדבר רע. אם כן, אין ראיה אפילו מהזי"ו ל"ך.

חושבני שהדברים ברורים. השם ברוך הוא יזכנו, שנלך תמיד בדרך הישרה.

שאלה מהקהל: לכאורה קשה הלא במנחת שבת ובשחרית שני וחמישי, קוראים מסימן הזי"ו ל"ך, סימן

אבינו מלכנו וכו', ובמקום זה יש לכם זמן לחזור על הפסוק תפול עליהם וגו'. ניתן להוסיף זאת, בכדי שיהיה משהו שונה.

ובשבת קודש, השינוי יהיה בכך שיפתחו את ההיכל ושיגידו בעמידה את הפסוק תפול עליהם אימתה ופחד וגו' שבע פעמים, בכדי שלא יהיה כפי שבימות החול. ואפשר להוסיף עוד פסוקים אחרים שבשירה, כגון ימינך י"י נאדרי בכח וגו', י"י איש מלחמה וגו' [עיין בשיעור מוצש"ק תולדות התשפ"ד].

ובתפילת המנחה של יום חול, שלא יגידו כעת אבינו מלכנו וכו', אלא שיוסיפו לכל הפחות מזמור אחד מתהלים, לאחר שני המזמורים הרגילים הקבועים.

השלמה בעניין השר של ישמעאל, אשר מקטרג על ישראל מפני הצניעות.

דבר שני.

ידידנו הרה"ג חיים לוי הי"ו שלח אלי מכתב, אשר רציתי כבר זמן רב להביא אותו, ולא הספקתי. כדרכו בקודש הוא מביא לנו מקורות חשובים ומעניינים, הוא בקי למצוא את ה'צימוקים', את הדברים המיוחדים. עניינים שאין יד כל בתורה ות"ח ממשמשת בהם. הוא כתב אלי בזה"ל, לק"י ערש"ק פרשת דברים ה'תשפ"ד ב'של"ה.

לכבוד מו"ר מרן הרה"ג יצחק רצאבי שליט"א.

עמדתי ואתבונן כיצד מו"ר עומד בפר"ץ בשיעוריו האחרונים, להיות מליץ יושר בעד עמנו. ולסתום את פיו של שר ישמעאל בעוררו קטרוג על בנות ישראל, באמרו: ראו כמה משובחות בנות ישמעאל שהולכות בצניעות, מכוסות מקדקוד ועד כף רגל, וכמה מגונות בנות ישראל וכו' וכו'. עפ"ל.

אולם, 'חסד' לאומים חטאת" (ראה לקמן ד"ה אברהם).

כדרכו בקודש, מו"ר חתר לשרשם של דברים, וטרם פגע מנוול זה, דחה את דבריו בשתי ידיים – שצניעותם נובעת מגורמים שונים, דהמקום והאכילה קגרים. אבל המה, רחוקים כרחוק מזרח ממערב ממידת הצניעות.

אינני יכול לקרוא בפניכם כעת את כל מכתבו, זה שלשה דפים מלאים וגדושים, על כן אביא רק 'צימוקים' מובחרים לדוגמא מתוך ה'צימוקים', ובעז"ה העורך ידפיס זאת בשלימות, וכדלקמן.

והבקר אור [לימות המשיח], [ונחזה איך שחזות] האנשים שלחו, והמה [בעצם] חמוריהם (ע"פ בראשית מד, ג).

ולולי דמסתפינא אמינא מהלך נוסף, כדי שלא לצמצם את הסניגוריא רק כלפי אלו שגרים במקומות מסויימים, ואוכלים מאכל מסויים.

נפתח בפנייה לשרו של ישמעאל, שכל דבריו כקול עלה נדף.

איתא בזוה"ק (ח"ג דף קצב): שקרא הקב"ה לשרו של ישמעאל, אמר ליה: תבְעֵי את אורייתא דילי?

הרי אמרנו, שהשר של ישמעאל מקטרג, כי עם ישראל לא מתנהגים בצניעות כמותם. הוא מביא מאמר מהזוה"ק, שהקב"ה שאל את שרו של ישמעאל, האם תרצה – אתה רוצה – לקבל את התורה?

אמר ליה מה כתיב בה. דְלִיג ליה ואמר "לא תנאף". אמר: ווי אי ירותא דא יחסין לי קודשא בריך הוא – ירותא בישא, דיתעבר בה כל שלטני [ווי אם ירושה זו יתן לי הקב"ה, ירושה רעה, שבאמצעותה יעבור כל שלטוני]. עכ"ל.

אוי לה לעיסה, שהנחתום מעיד עליה שהיא רעה (במדבר רבה פר' נשא י"ג, ד').

וא"כ, מה לך ולעם הזה, עם קדוש שאפילו ריקנים שבהם מלאים. אלא מוכרח להיות, שהקטרוג נובע מהפסול שבך. ודברך מהבל ימעטו.

טרם נדרוש מעשיהם של רשעים הללו לגנאי, נבסס זאת בדברי חז"ל.

אברהם אבינו מידתו מידת החסד, ומפסולתו נולד ישמעאל שגם אצלו קיים החסד, אבל סוג של "חסד הוא" (ויקרא כ, יז), חרפה ובוז. חסד איהו מים (רעיא מהימנא פינחס ח"ג רנה), החסד שמתפשט כמים לכל עבר, בלא רסן וגבול (ומדה כנגד מדה השבוע הוכהו בהרוגים והרס איום, בשיטפונות ענק. ובאבוד רשעים רנה). ועל כן הם עם הדומים לחמור, הבע"ח החמרי ביותר (מהר"ל).

אם ידוע לנו שהם נטלו ט' קבים של זימה (קידושין מט:), וכך טבוע בזרע ישמעאל לדורות שפנימיותו שטופה בזנות, כמש"כ (בראשית כ"א, ט'): "ותרא שרה את בן הגר המצרית אשר ילדה לאברהם מצחק". ופי' רש"י: מצחק – לשון גילוי עריות, כמה דתימא לצחק בי. מוכרחים אנו להסיק שאין תוכם כברם, וסתרם יוכיח על גילויים.

למה הכוונה? לכאורה מבחינה חיצונית הם מושלמים. מה לגבי הצניעות בשטח? תשמעו דבר יפה.

איתא במתניתין במסכת שבת (דף סה:): "ערביות יוצאות רעולות". מפרש רש"י: נשים ישראליות

שערי יצחק – השיעור השבועי

והגם שמצינו (שבת סה, ושם דף פ.) שגם בנות ישראל הצנועות מכסות את פניהן. האדם יראה לעיניים, והאלדים יראה לבב. וכמו שכתב מו"ר בשערי יצחק (שם): צריכים לדעת, שיש הבדל גדול בין היהודים לערבים בזה. הערביות גם אם הן צנועות, הדבר הוא רק חיצוני, לא פנימי. אצלם הכל פריצות, שטופים בזימה. כל הצניעות, היא רק כסות עינים. אבל אצל בנות ישראל היתה צניעות, וצניעות אמיתית. עכ"ל.

ולפי מה שהקדמנו נראה, שגם אותה צניעות חיצונית של בנות ישמעאל, מטרתו לשם פריצות.

זאת ועוד, כתב מו"ר בשע"ה ח"ו (סי' רב הערה ט ד"ה ובכפרים): שהישמעאליות כיסו פניהן אפילו בכפרים, כי זוהי תרבותם לפי רוב טומאתם, שהם משתגעים מכל דבר קטן, ויצרם גובר עליהם.

ועלה עוד ברעיוני לומר, אפילו אם תמצא לומר שתוכם כברם, והם צנועים עם האלדים, אין להשוות בין אומות העולם לכלל ישראל. מפני שאמרו בגמ' סוכה (דף נב:), שמניח יצר הרע את כל האומות, ואינו מתגרה אלא בישראל.

מלבד עיקר הנקודה, להגיד לשר של ישמעאל, כי הצניעות שלהם היא איננה צניעות, כיון שהמטרה היא פריצות. להסתיר, כדי שיהיה חשק לראות את מה שמוסתר.

*

נקודה נוספת שהוא כותב, רבים מראשי הישיבות והדרשנים מעוררים את בני התורה להתחזק בבין הזמנים – הוא כתב זאת לפני תשעה באב – בלימוד התורה, כי כוחה להגן ולהציל, ובפרט בשעה קשה זו שעת צרה היא ליעקב.

אבל חושבני שאם הזכות שלהם הוא בענייני צניעות, ולהיפך – הקיטרוג עלינו הוא בזה, עלינו להילחם נגדם בענין זה גופא. הנשים בשלהן, והגברים בשלהם. ועל כן אבוא היום אל העיין.

כהיום ששורר חרון אף בעולם (כפי שהתברר בשערי יצחק פרשת בחוקותי תשפ"ד שהדבר אף מוצפן בתורה ע"פ שיטת הדילוגים), כל אחד משתדל להתחזק במשהו מסויים, יובא לקמן כיצד לסלק את חרון אף הגדול הזה.

ואין חדש תחת השמש, וליכא מידי דלא רמיזא באורייתא.

תניא רבי אומר: שמשון תחילת קלקולו בעזה, לפיכך לקה בעזה. תחילת קלקולו בעזה – דכתיב וילך

שבערב, יוצאות מעוטפות ראשן ופניהן חוץ מן העינים. אולם הרמב"ם בפירוש המשנה מפרש אחרת מרש"י, ערביות יוצאות רעולות, רעולות הכוונה עם פעמונים.

וביאר מו"ר בשערי יצחק פרשת כי תצא שנת תש"ע – תשימו לב איזו בקיאות, הוא הגיע לשערי יצחק בשנת התש"ע – בזה"ל, לא שהרמב"ם חולק על רש"י שאין מושג כזה לכסות את הפנים. יש כאן בסך הכל מחלוקת בין רמב"ם לרש"י איך לפרש את המשנה וכו'. אם אתה אומר שרעולות פירושו עם פנים מכוסות, הרי הנביא ישעיה (ג', טז. יח. יט.) צועק, יען כי גבהו בנות ציון ותלכנה נטויות גרון וגו', ביום ההוא יסיר ה' את תפארת העכסים והשביסים וגו' הנטפות והשירות והרעלות, דהיינו שגם הרעלות לא יהיו לעתיד לבוא.

לכאורה, אם הרעלות הם צניעות גדולה, איך הנביא ישעיה מוכיח את בנות ישראל על פריצות. הרי דוקא זה צנוע יותר?

לכן לרמב"ם לא מסתדר לפרש את מה שכתוב במשנה רעולות שזה כיסוי הפנים. עכ"ל.

הצניעות הזאת, היא בשביל למשוך שיסתכלו. להסתיר כדי שירצו לראות.

כתב בספר עצמות יוסף (שבסוף ספר שאר יוסף ח"ז עמ' פה): נראה שרש"י בקיצור לשונו הזהב, השיב על כך ומבאר, שיש שצניעות יתירה, מטרתה היא כפריצות יתרה. שבמה שמושכת זו בפריצותה, מושכת זו בצניעותה היתירה: "כדי שיהנו מן הלסתות" שהבחור מתאוה ביותר למה שסמוי מן העיין. ואם הלחי היה מכוסה, אם לעת רצון תגלהו, ייחנה הבחור כשיסתכל בו, ולכן כיסו הלסתות. עכת"ד.

וכבר רמז לכך מו"ר בשע"ה ח"ז (סי' רו הערה תרל"ד ד"ה גם עמ' של"ט) בביאורו הטעם שהחתן מגלה פניה של הכלה בחדר ייחוד, שעושה כן הוא בעצמו כדי להוסיף ולחבבה עליו, וזה לשבת. "ובהיפך מצינו שעשו זאת הפרוצות לגנאי, כדאיתא בחמדת ימים למהרש"ש פרשת וישב על פסוק בראשית ל"ת י"ד ותכס בצעיף ותתעלף, שעושות מסוה על פניהן, כדי שישתוקקו הבחורים לראותן יעו"ש"ב. ובפירוש רש"י על תיבת (ישעיה ג' י"ט) "והרעלות". עכ"ל.

ולכן כתב בספר בדרכי ה' (עמ' פא), לבאר מדוע לא הזכיר ענין שבח הצניעות באשת חיל. כי צניעות בלא יראת שמים, הינו לרועין.

במקום ברכת הקשת שניתן לישמעאל "ויהי רבה קשת". עכ"ל.

הדבר ניכר לכל שזהו טבעם ותכונתם של הישמעאלים, ובפרט בימינו, שבשעת קרב הם נמלטים ובורחים, אך את רציחותיהם האכזריות בבני ישראל הם מבצעים באמצעות חיציהם ומרגמותיהם המושלכים למרחוק הזורעים הרס ואבדון (אחישנה פט"ו עמ' צג).

ומה נעשה נגד חיציהם.

איתא בקדושין (דף פא.): פלימו הוה רגיל למימר כל יומא גירא בעיניה דשטן. ופי' חץ בעיניו של-שטן. וכי שם מהרש"א: קיללו בעין, שהוא סרסור דעבירה זו (של עריות) כמפורש בכל הני עובדי דמייתי הכא. ונקט "גירא" כלוחם עם היצה"ר. עכ"ל.

ראה בספר להעיר להורות ולהשכיל (חי"א עמ' רכט), שעשה מטעמים מדברי מהרש"א בזה, והעיר שתי הערות. א. אם עיניו של האדם הוא הסרסור, מדוע קילל את עיניו של השטן. וב. מדוע דווקא בחץ ולא בחרב?

וביאר ע"פ דברי הש"ך עה"ת (פ' קדושים עה"פ לא תעוננו), שהיצר הרע בראשיתו הוא סומא לגמרי, ועוונותינו הם שעושים את עיניו. כולו מלא עיניים כמנין העבירות שעשה. ועל כן המלחמה הוא בעיני השטן.

ומדוע דווקא ע"י חץ. אמרו חז"ל (כתובות דף מו.), אל יהרהר אדם ביום ויבוא לידי טומאה בלילה. דהיינו שההבדל בין חרב לחץ הוא, שהחרב הורגת מיד, אבל החץ הורג לאחר זמן. וכך היא עבירה של עריות, דאע"פ שנראה שכבר ההרהור נגמר ביום, עכ"ז החץ ממשיך לעוף ופוגע בלילה ("יורה כחץ"). עכ"ד.

נמצא, שהחץ קשור לתיקון העין.

וכן מצינו שהפגם בקדושת הברית יכול לגרום לעיוורון, שהרי אנשי סדום שהיו פרוצים בעריות, הוכו ב"סנורים". וכן זה הביאור בבלעם שהיה פרוץ ביותר (וכדהוכיחה אותו אתונו), נקרא שתום העין (במדבר כ"ד ג').

לכן כשאדם עוצם עיניו מראות ברע, עושה תשובת המשקל נגד מה שהוא פגם, הוא יורה חץ בעין של-שטן שהוא היצר. ובשעה זו הוא מכריז לבור"ע: אני שלך, לא האומה השפלה הזו, שכביכול לא מש שם שמים משיפתותיהם. כי גם החסיד הגדול שבהם, מעולם לא יתן את עיניו לבור"ע.

שמשון עזתה וירא שם אשה זונה וגו'. לפיכך לקה בעזה – דכתיב זיורידו אותו עזתה' (סוטה דף ט:). וזה שכתוב (ויקרא י"ח, כ"ה): 'ותטמא הארץ ואפקד עונה עליה, ותקא הארץ את ישביה'.

בעת תשמעו עוד דבר נפלא. השל"ה כותב, כי בפנים יש את שם הוי"ה. שתי העיניים, זה יו"ד ועוד יו"ד. ביחד עשרים. והחוטם – שהוא האף – זה וא"ו. ביחד עשרים ושש, גימטריא הוי"ה.

השל"ה הק' כותב בספר שני לוחות הברית (תולדות אדם, בית ישראל אות יח): עוד תמצא בדמות הפרצוף שתי עינים והחוטם, הוא בדמות שתי "י" ו"ו, נגד שם הוי"ה העולה כ"ו.

והמעלה גדולה באדם כשהוא שח עיניים – אם עיניו למטה, כאשר הוא מסתכל על האף – אז נשארו בחיבור אחד. אבל כשהוא גבה עינים, אז עינים מסתלקות מהחוטם, ואז אין יהו"ה יושב על כסא רחמים, רק נשאר החוטם, ואז חרון אף בעולם. וכשהוא שח עינים, אז מדת רחמים יהו"ה. עכ"ל. כמובן שכוונתו בהגהת עינים והשפלתם, הוא בדרך גאווה וענוה. אולם י"ל דהוא הדין לעינינו, השח עינים מראות ברע, מיחד את שם הוי"ה ומסלק חרון אף.

שוב מצאתי כעיי"ז בספר פלא יועץ (אות ר') וז"ל: כתבו המקובלים כי בעין יש בו שם הוי"ה, ובהיותו מסתכל בארץ שהיא אדנות, נמצא מיחד שמו יתברך, אבל אם מסתכל בחץ שאינו צורך נמצא מפסיד הייחוד.

ובדומה לזה בספר קב הישר (פרק מ'): ענין גדול הוא כשהאדם מתנהג שלא להסתכל למרחוק, כי אם עיניו יהיו תמיד משוטטות למטה לארץ. וכן מצינו בהנהגות חסידים הראשונים, שעיניהם למטה, ומתכוונים ליחד הקב"ה ושכינתיה. כי ד' גוונים של-עינים, מורים על ד' אותיות השם הוי"ה, ושכינה הוא מורה על הארץ שנקראת ארץ הקדושה מכל הארצות, כמאמר הכתוב עיני ה' בנאמני ארץ לשבת עמדי". עכ"ל.

*

ועל דרך דרוש יש לחדד:

יעקב אבינו אמר (בראשית מח, כב): ואני נתתי לך וכו' אשר לקחתי בחרבי ובקשתי. ודרשו חז"ל (ב"ב קג.) בחרבי ובקשתי – בתפילתי ובבקשתי. וביאר שם מהרש"א: כינה הכתוב התפילה והבקשה בחרב וקשת, כי התפילה תועיל ליעקב במקום ברכת החרב "על חרבך תחיה", שניתן לעשו. והבקשה תועיל לו,

שערי יצחק – השיעור השבועי

בראשית). ויתקיים בנו מקרא שכ': "כי עין בעין יראו בשוב י"י את ציון" (ישעיה ח', ב'). אכיר.

כעת הוא כותב משהו, מהתקופה שהייתי הולך עם משקפיים. הדבר היה 'בימים ההם'.

נ"ב. ידידנו הרה"ג אביחי שרעבי הי"ו, סיפר לי שפ"א היה לו את הזכות לשהות במחיצת מרן בש"ק, וראה בליל ש"ק לאחר התפילה, טרם יציאתו מבית הכנסת, כיצד מו"ר נותן עינו בכיסו – כלומר מניח את המשקפיים בכיס. הרב אביחי אזר אומץ ושאל, מדוע מרן סומך על עירוב בני ברק, בשעה שאינו עירוב מהודר לדידן? והשיב מו"ר: "אני מעדיף להחמיר בשמירת העינים".

כעין שמצינו בספר אמרי חיים (פר' וישב עמ' קסה ד"ה וישב) שכ' בזה"ל: מצות נר חנוכה היא עד שתכלה רגל מן השוק (שבת כ"א ע"ב) כ"ק זקני הקדוש הר"פ מקאריץ זצ"ל אמר: שלפעמים טוב יותר לעבור על דין בש"ע, מלעבור את הרה"ר. ודפח"ח. עכ"ל. כנראה שזה נאמר ברוח שיטת חסידי הבעש"ט, "שגדולה עבירה לשמה", נוהג לדינא גם עתה לאחר מתן תורה. וע"ע קובץ דברי חפץ חכ"ב. נכתב ע"י תלמידך הק' חיים לוי מני"ו, ונערך ע"י איש כלבבי אחי הרב לוי הלוי לוי הי"ו.

יישר כוחם וחילם לאורייתא, וירבו כמותם בישראל.

*

אחרי שמיעת השיעור, הוסיף ידידנו הרה"ג חיב"א שליט"א כדלקמן, כדרכו ללכת מחיל אל חיל. בעיקבות מה שאמר מרן שליט"א בשיעור האחרון ראיתי להוסיף את הבאות שקשור למש"כ בד"ה טרם.

מובא בספרים ש"רהב" הוא השר של ישמעאל (זה"ק ח"ג רמו:). והוא גם "שרו של ים" (ב"ב עד:), כדאיתא בזה"ק שם: נחש ממונה על אומה דישמעאל ואיהי רהב הממנא על מיא. והוא גם השר של מצרים (זה"ק ח"ב קע:). ומפני כך הנילוס של מצרים משופע במים ואינו זקוק למי הגשמים, פני דוד לחיד"א, פר' עקב. גם טביעת המצרים בים היא לסיבה שהם מצד המים (ביאורי אגדות לרי"א חבר ב"ב עד:). ובכתבי האר"י נמצא (שער הפסוקים נחמיה) שרודפיהם הישלכת ב'מצולות ר"ת רהב, שרו של ישמעאל (שקדירה שבישל, שם יתבשל. חיב"א), מחשבה למעשה עמ' תעא. וכ' בספר בית ישי (דרשות פישר עמ' נא הערה כ'): הנה תהום בגימ' ישמעאל, נמצא שר של ים הוא שר של ישמעאל. והואיל ואמו של ישמעאל הגר היא מצרית, הוא נחשב גם שר של מצרים (רהב עה"ב

"תנה בני לבך לי, ועיניך דרכי תצרנה" (משלי כ"ג, כ"ו). אמר הקב"ה: אי יהבת לי לבך ועיניך, אנא ידע דאת לי" (ירושלמי ברכות פ"א ה"ה). ש"הלב והעינים הם מרגלים לגוף, ומסרסרים לו את העבירות. העין רואה, והלב חומד, והגוף עושה את העבירות" (רש"י במדבר ט"ו, ל"ט).

וא"כ לנו הצניעות האמיתית, לא להם. ובזכות זאת, כשח"ו חץ ישמעאל פונה לעבורנו, הרי הוא חוזר לעיניהם, כי ה"שח עיניים יושיע" (איוב כ"ג, כ"ט). ויה"ר שחרבם תבוא בלבם, וקשתותם תשברנה (תהלים ל"ז, ט"ו).

*

נציע דבר שקשה ביותר, אבל לפום צערא אגרא. מובא בספה"ק בשם רבי אהרן ראטה זצ"ל – זהו בעל שומר אמונים – בשעה שמגיע לאדם ניסיון בראיה אסורה, ומתגבר על יצרו ואינו מביט בדבר האסור, באותה שעה היא עת רצון גדול בשמים לקבלת תפלתו.

ואיתא בספר חסידים (סימן יג) בזה"ל: יסוד היראה הוא הנסיון, כי עיקר היראה ניכרת בעת הנסיון. וכמו שניכרת היראה ביצר נשים, כך ניכרת בכל מיני יצרים. והקב"ה אינו מביא הכל בנסיון, אלא כשמדובר לעשות טובה לאדם, ובא השטן שהוא מדת הדין לפני הקב"ה ואומר רבונו של עולם, לא יתכן לעשות לו טובה עד שיעמוד בנסיון, לכן צדיקים נשבעין ליצרן לכבשו (חגיגה י. רות רבה ספ"ה).

כאשר האדם מתגבר על עצמו שלא להסתכל, אם בא לו מראה אסור והוא מסיט את עינו שלא לראות, הולך לצד השני ואינו מסתכל, אזי זהו עת רצון. אם יש לו בקשה, הקב"ה יקבל את תפילתו.

ניצבת בפנינו בכל יום – בעוונותינו הרבים – הזדמנות פז למילוי הבטחת בור"ע "כה אמר ה' בעת רצון עניתך" (ישעיה מ"ט, ח'). להתפלל: כשם שאנו כבשנו את יצרנו, כך יכבשו רחמך את כעסך. תסיט את עיניך מראות ברע כאן מלמטה, והאל הרחמן יסיט הטילים [בחזרה אליהם] שם מלמעלה.

אם האדם מסיט את עינו מכך, כפי שנאמר בפסוק [ישעיהו ל"ג, ט"ו] וְעֵצִים עֵינָיו מִרְאוֹת בָּרַע, כאשר הוא עוצם את עינו או שהוא מסיט ומזיז אותן לצד אחר, אזי בזכות זה גם הקב"ה יסיט את הטילים אל הכיוון השני. במקום שיפגע פה, יפגע שם. בשטח פתוח, בלי שום נזק. הדבר יפה מאד.

וע"י התחזקות לשמירת העיניים, במהרה ימחו עשו וישמעאל, ויבוא גואל (מרן החיד"א נחל קדומים פר'

תשובות לג' שאלות. א' בעניין אורך המכנסיים בתפילה, ב' בעניין ציבור שהפסיקו להגיע להתפלל בביהכ"נ מאז תקופת הקורונה, ג' בעניין אמירת קדיש ע"י כמה אבלים ביחד.

כעת, דבר שלישי ואחרון. היו לי עוד דברים שחשבתי להגיד, אבל כיון שהזמן נגמר, אומר לכל הפחות את העניין דלקמן, מכיון שהשואל מחכה לתשובה.

ידידנו הרב יאיר ברזילי יצ"ו מאשתאול, באמצעות ידידנו הרב ניר טירי הי"ו מנכ"ל פעולת צדיק, שלח אלי מכתב ובו שלוש שאלות.

לכבוד מו"ר הגאון הגדול הרב יצחק רצאבי שליט"א. שלום עליכם.

1. לאחרונה אנו נתקלים בבית הכנסת שחלק מהציבור מגיע להתפלל עם מכנסיים קצרים.

הערה מהקהל: אלו בני המושבים.

תגובת מרן שליט"א: אכן. [וכדלקמן].

האם יש מניעה הלכתית לעלות לספר תורה? או לעלות לש"צ? ועד היכן האורך של המכנסיים נחשב?

2. אבקש מהרב התייחסות לגבי ציבור שעדיין מאז הקורונה נשאר בביתו ולא מגיע לבתי הכנסת, או מתפלל בבית כנסת מאולתר, וכך יוצא שבתי כנסת נסגרים לצערנו. יש לציין שהמצב הזה גם בחו"ל. לא שמעתי על כך. אינני יודע. ויש לעודד את הציבור על כך. הדבר פלא. מאז הקורונה, או שהם מתפללים ביחידות, או הם מחפשים בתי כנסת באהלים וכדו'. זהו דבר מוזר.

3. בבית כנסת שיש מספר מתפללים שנמצאים באבילות, האם אפשר שאחד המתפללים יגיד קדיש בקול והשאר בלחש?

בשורות טובות.

*

נתחיל עם השאלה האחרונה, כיון שזאת שאלה יחסית יותר קלה.

בס"ד הארכנו כבר מספר פעמים, לגבי העניין הזה של להגיד קדיש ביחד. המנהג הזה התחיל מן הספרדים, והמשיך קצת אל האשכנזים. הרבה גדולי ישראל מתנגדים לכך, וביניהם בעל הספר שלחן הטהור [בסימן קל"ב, זר זהב אות ג'], מאת בעל היכל הברכה מקמרנא, שכתב דברים חמורים כנגד זאת.

וזה לשונו שם, ראיתי למורי דודי שהקפיד הרבה שלא יאמרו שני אנשים קדיש אחד, והוא פגם וחסא גדול. ולא די שאינו עושה טובה בזה, אלא אפשר שמוריד ח"ו הנפשות.

בגמ' (הגר). וכ' בספר נפלאות מתורתך (אורונבסקי עמ' תיח) עניין זה נרמז בר"ת בעניין דור המבול "וירא ה' כי רבה רעת האדם בארץ" ר"ת רהב. וראה בספר תורת יחיאל (בראשית עמ' רכט הע' יח) וז"ל: וע' בספר דן ידין (מאמר כ"ד) שביטולו ע"י מלאך קשתיא"ל. ומו"ז הגאון בכת"ק הביא רמז ע"ז ויהי רב'ה קש'ת וגו' ותקח לו אמו אשה מארץ מצרים עכ"ל.

כשם שהקב"ה בעט ברהב- שר הים, והרגו, (ב"ב דף עד:), כלומר צימצמו, שהרי שר ישמעאל עדיין קיים, כן יעשה לרהב שר ישמעאל, וביתר- יכליהו לגמרי, הוא וכל אויביו ומבקשי רעתו. אכ"ר. עכ"ל.

וברוך יהיה גם על זאת.

בירור כי אין סתירה בין מאמר הזוה"ק לבין מדרשי חז"ל, בעניין מה אמר הקב"ה כאשר הציע לשר של ישמעאל לקבל את התורה, האם 'לא תגנוב' או 'לא תנאף'.

ברם, ישנה כאן שאלה.

כתוב כאן, כי השר של ישמעאל, אמר להקב"ה כי 'לא תנאף' זה לא בשבילם. כך הוא הביא במכתבו, מהמאמר שבספר הזוה"ק, וכדלעיל. אבל לכאורה, בכל מדרשי חז"ל לא כתוב כך. כתוב שהוא אמר, 'לא תגנוב'.

לגבי 'לא תנאף', כתוב שאמרו זאת עמו ומואב, אבל לא ישמעאל. זאת קושיא.

לפני שנים רבות ישבתי על השאלה הזאת, ואמרתי בס"ד תירוץ. הדבר איננו סתירה. צריכים לדעת, ששם השר של ישמעאל, הוא רהב. כך כותבים המקובלים. וגם השר של מצרים, נקרא רהב. ישנו שר משותף, גם למצרים וגם לישמעאל. ישמעאל הם הכי שטופים, הם הכי בעלי תאוה, אבל יש להם את אותו שר, ששמו רהב. ישנם הרבה מקורות לכך. לא אאריך על זאת כעת, כי יש לי מאמר ארוך על כך בספר נפלאות מתורתך, על הפסוק 'ידו בכל', בפרשת לך לך, לכן אני אומר כעת בקצרה.

יוצא ממילא, שאין שאלה. השר של ישמעאל, אמר גם 'לא תגנוב', וגם 'לא תנאף'. כי תחת השר של ישמעאל, ישנם שלשים וחמשה שרים, והראשון הוא של מצרים. על כן, הוא יכול לומר את שני הדברים. חלק 'לא תנאף', וחלק 'לא תגנוב', אבל בסה"כ הדבר קשור אליהם.

שערי יצחק – השיעור השבועי

הדבר נראה משונה ומוזר, לומר אז קדיש רק לפעמים. איתמר].

מהר"ר יהודה פתיה זצ"ל במנחת יהודה מביא, שהיום הקדיש אין לו ערך. כך הוא אומר, בשם איזו נשמה אחת. מסתברא כי זה כיון שהדבר אצלם נאמר בקהילותיהם 'בלי טעם ובלי ריח', מבלבלים האחד את השני וכו'.

ולפעמים כל הציבור אומרים יחד קדיש, מבלי לבדוק תחילה אם יש מי שיענה אחריהם אמן. כמו שאירע כשחזרנו מלויית המקובל מה"ר מרדכי שרעבי זצ"ל לבית מדרשו לתפילת מנחה, וכל הציבור אמרו קדיש ביחד, מבלי לדעת שרק אני ואחי שעמדנו בצד עונים אמן. שוב ראיתי מפורש כך בשו"ת בית העזרי חלק ב' סימן כ"ז ריש אות ו' בשם הלכה ברורה. ושם אות ב' ביאר כיצד נוצר אצל הספרדים מנהג אמירת הקדיש על ידי כמה אנשים ביחד יעו"ש. איתמר].

*

לגבי השאלה בעניין מכנסיים קצרות, צריכים לדעת כדלקמן. מי שיבוא ככה לבית הכנסת, וכי יגידו לו שלא לבוא?

אמנם האמת היא, שהדבר אינו רצוי. הרמב"ם כותב בהלכות תפילה [פרק ה' הלכה ה'], תיקון המלבושים כיצד? מתקן מלבושיו תחילה, ומציין עצמו ומהדר, שנאמר השתחוו לי"י בהדרת קודש. ולא יעמוד בתפילה באפונדתו, ולא בראש מגולה, ולא ברגלים מגולות, אם דרך אנשי המקום שלא יעמדו בפני הגדולים אלא בבתי הרגלים.

הדבר תלוי, במנהגי אותו המקום. כיצד הם עומדים בפני אנשים גדולים? לפי מה ששמעתי, בני המושבים אינם מתביישים בכך. הם רגילים בזה, בפרט העוסקים בחקלאות, וגם בפני אנשים גדולים, הם הולכים עם מכנסיים קצרות. א"כ מן הבחינה הזאת, אי אפשר להגיד להם שהדבר אסור, כי כך היא הדרך שלהם.

אבל, אין להעמיד אותם לשליח ציבור, או לעלות לספר תורה. זהו הדין של פוחח, שכתב הרמב"ם שם [בהלכה י"ב]. אולי לפי הרמב"ם יהיה מותר, כי הוא מפרש זאת 'מי שכתפיו מגולות'. וזה לשונו, מי שכתפיו מגולות, אף על פי שהוא פורס על שמע, אינו נעשה שליח ציבור לתפילה עד שיהיה עטוף. כך לפי הרמב"ם. אבל בשלחן ערוך [או"ח סימן נ"ג סעיף י"ג], כתוב לא רק לגבי הכתפיים מגולות, אלא גם לגבי הרגליים. וזה לשונו שם, פוחח, והוא מי שבגדו קרוע וזרועותיו מגולות, לא ירד לפני התיבה. זרועות

תשמעו כעת את המלים. קשה להאמין, אבל הדבר מודפס.

וצרעת הזאת נתפשט מנהג ספרדים, שדרכן להרבות קדישים על חנם. וכבר צווחו על זה גאוני ארץ. וכו' וכו'.

וישנן עוד ראיות, שכבר כתבנו עליהם בעבר.

הערה מהקהל: אבל יש מהנוהגים כך שעלולים להיפגע מכך, ועדיף להשמיט אפילו שזה כתוב בספר, כמ"ש בפלא יועץ ע' דיבור בפסקת אסור לבזות שום אדם.

תשובת מרן שליט"א: אבל אני צריך לחזק את התימנים.

כעת לנ"ד, אם שאר האבלים יגידו עמו בלחש, אין לזה ערך. ואם יגידו ביחד בקול רם, הדבר ג"כ אינו רצוי, מכל מיני סיבות. מה שטוב, שיחלקו בין האבלים את הקדישים, או שהשני יגיד ובא לציון וכו'. או שהאחד יכוין על חבירו. דהיינו, כאשר אחד אומר קדיש, שיתכוון גם על שאר המתים. על דרך שמצינו, 'זכרון אחד, עולה לכאן ולכאן'.

הערה מהקהל: אחד מהרבנים הספרדים בירושלם עיקו"ת, נשאל כעת לגבי סיום מסכתא, האם אומרים את הקדיש המיוחד או קדיש על ישראל. והוא ענה, להגיד קדיש על ישראל, כדי לזכות כמה שיותר שיגידו ביחד.

תגובת מרן שליט"א: הוא חושב, שלהגיד ביחד זה טוב. ההסתכלות שלו, בדיוק הפוכה. ואנחנו אומרים, כיון שהרי עיקר הקדיש הוא עניית אמן יהא שמיה רבא וכו', נמצא שאם האחד אומר זאת, השני אינו מוסיף כלום. בלא"ה יענו איש"ר. הדבר בגדר, 'מסייע אין בו ממש'. אם היה עוד אמן יהא שמיה רבא וכו' בגללו, אזי הוא היה מוסיף, משא"כ הכא בלאו הכי יגידו איש"ר בגלל האחד. אנחנו מחשיבים זאת ההיפך, כי אין לכך ערך.

[לגבי מה שאמר הרב שליט"א מקודם, שאם השאר יגידו בלחש אין לזה ערך, יש לעיין שמא אפילו אין ראוי לעשות כך, שאין לומר קדיש אלא בקול רם כדי שיענו הציבור אמן. ויש להעיר שראיתי בבית הכנסת אחת בלדי, שכאשר יש שם הרבה יתומים, נותנים לאחד מהם לומר קדיש נוסף אחרי עלינו לשבת. וצריך לעיין בזה, שהרי הנוהגים לומר אז קדיש, זהו מפני שמנהגם כדעת הסוברים שאומרים קדיש גם אחרי פסוקים, ובעלינו לשבח יש פסוקים. אבל לדידן שאין אומרים קדיש אחרי פסוקים, שמא אין לעשות כך. וגם

מגולים היינו, שהוא לא מכסה עד המרפק. א"כ שלא יעמידו אותו לש"צ, ושלא יעלו אותו לס"ת. ואם הוא עולה ש"צ, לכל הפחות שיתעטף עם הטלית באופן שמתכסות גם הזרועות.

כך לגבי העניין הזה. וכמובן שכאשר מדברים לגבי מכנס קצר, האם זה לפני הברך או אחרי הברך, תלוי אם הם עומדים כך לפני אנשים גדולים, אם בפני אדם מכובד הם ילכו ככה, אם לבית המשפט הם יכנסו כך, אזי הדבר יכול להיות.

אבל גם אם לא, סוף סוף הדבר אינו מעכב. על כן אין למנוע אותם מלבוא להתפלל. קרבהו, ואל תרחקו. אבל שלא יעלו ש"צ, או לקריאה בתורה.

שאלה מהקהל: אם דרך המקום היא ללכת עם מכנס קצר אפילו מעל הברך, לכאורה אם הוא יגע ברגלו בזמן התפילה, הוא לא יכול להתפלל, צריך נט"י.

תשובת מרן שליט"א: לא. זה נחשב אצלו, מקום מגולה. כי אם הוא הולך ככה כל הזמן, כך הוא רגיל, אזי אפי' אם המכנס מעל הברך, זה נחשב לגביו מקום מגולה. האויר שולט שם, ואין חשש למלמולי זיעה.

[אצלנו בלאו הכי נוהרים אפילו שלא להיכנס כך לבית הכנסת, דהיינו במכנסיים קצרות, דרך כבוד. ובילדותי נכנסתי פעם אחת לבית הכנסת כששרוולי חולצתי מקופלים, והורה לי אבא מארי זלה"ה לפשוט את השרוולים ולכסות לפחות עד המרפק, שאין זה מכבוד בית הכנסת. איתמר].

*

לגבי השאלה, בעניין בתי כנסת מאולתרים, כגון באהלים. קל וחומר אם אנשים מתפללים ביחידות.

צריכים לדעת, את חשיבות עניין התפילה בציבור. נלך בדרך קצרה, ונביא את מה שכתוב בגמרא ובזוה"ק [וכדלקמן], כי מי שמזלזל בתפילה בציבור, הקב"ה כועס עליו.

המזלזל בה, הקב"ה כועס עליו, ונקרא שכן רע, ומעשיו נבדקים. הדבר הזה גורם, שהפינקס שלהם נפתח, לראות מהו החשבון שלהם. ונוח לו שלא נברא, וראוי שיאחז אותו רעד וחלחלה ובושה, על שהותרה אצלו הרצועה להתפלל ביחידות.

ישנה אריכות על כך בספר פסקי תשובות, בסימן צ' אות ח'. מה שהבאתי בפניכם, זה בדף תרצ"א. הוא אסף מכמה מקורות יעו"ש.

שאלה מהקהל: ואם הם מתפללים באהל, בגלל סיבה מסוימת, כגון הבדלי מנהגים ונוסחאות מביהכ"נ הקבוע, כגון שאלה בלדי ואלה שאמי?

תשובת מרן שליט"א: זו כבר שאלה אחרת. באופן כזה הם יכולים להמשיך באהל.

א"כ ברור שצריך לתקן את הנושא הזה. ובזכות התפילה בציבור, ובפרט כעת בחודש אלול, כי י"ג מדות נאמרות רק בציבור, למה שיסגרו בתי כנסת ח"ו? זהו חלילה קטרוג נוסף. אדרבה, אם רוצים לעורר זכות, אולי הגיע הזמן כעת בחודש אלול להתעורר. אבל גם בכל ימות השנה, תפילה בציבור זהו דבר חשוב מאד, צריכים להתאמץ מאד בדבר הזה.

ובעז"ה מי שיזכה את הרבים, זכות הרבים תלויה בו, אכ"ר.

הודעה חשובה!

שיעור זה הוקלד עפ"י שמיעה בעיקר, נערך והגה לפי הבנת העורך.

השיעור היה לנגד עיני מרן שליט"א קודם הוצאתו, הוסיף עניינים וציין מקורות, שיפר ותיקן דברים רבים, אולם מפאת העומס הרב המונח על כתפיו, נבצר ממנו לעבור הגהה מדוקדקת, להאיר ולהעיר בהרחבה כבשיעורים שעברו.

לאור האמור, בכל ספק או שאלה המתעוררת למעיין בשיעור זה, יש לו לברר היטב את הדבר להלכה ולמעשה אצל מרן שליט"א. הערות ותיקונים יתקבלו ברצון.

"מנויים לחיים"

ניתן לעשות מנוי חדשי (בהו"ק או בכ"א), לקבלת חוברות "שערי יצחק" מדי חודש לביתכם דרך הדואר.

לציבור הקדוש!

עריכת השיעורים בטוב טעם ודעת, הדפסתם והוצאתם לאור, כרוכות בעלויות רבות! על כן הננו פונים אל כל אחד ואחד, לסייע לנו בהוצאות מרובות אלו

עלות הקדשת שיעור: 500 ₪

ל"מנויים לחיים" – 300 ₪ בלבד.

ומן שמיא תבורכו בכל מידי דמיטב, בני חיי ומזוני.

בברכת התורה

הנהלת יד מהרי"ץ

טלפון: 050-4140741

בני חיי ומזוני

אהת בשנה

כמדי שנה בימי הרחמים והסליחות מתקיימת בס"ד

המגבית השנתית

לטובת פעילות מוסדות יד מהרי"ץ - הארגון העולמי להפצת תורה ומסורת יהדות תימן

שמות התורמים יובאו בפני מרן הגאון הצדיק

יצחק רצאבי

שליט"א

רבינו

פוסק עדת תימן

אשר בכוח תורתו הקדושה והטהורה יעתיר עבורם בתפילה

בעת רצון נדירה ומיוחדת

ויזכו לברכתו הכוללת כל הישועות, כפי שנחקקה בכתב יד קדשו:

"ברבות שמים מעל יהולו על כל המסייעים, שיזכו לבני חיי ומזוני"

למסירת שמות לתפילה הנדירה, לבריאות ולהצלחה ולפרנסה טובה, או לעילוי נשמת:

ובעמדות

"נדריים פלוס" ו"קהילות"

050-4140741 | 050-4145141

התרומות מוכרות לצרכי מס לפי סעיף 46